

ΚΕΔΔΥ ΚΑΒΑΛΑΣ

ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ-ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Στο πλαίσιο της ανίχνευσης του μαθητικού πληθυσμού που διενεργείται από το ΚΕΔΔΥ Καβάλας με την αποστολή προς συμπλήρωση σχετικών πινάκων (κατά τους μήνες Νοέμβριο-Δεκέμβριο), κύριος στόχος είναι η καταγραφή του αριθμού των παιδιών που αντιμετωπίζουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή είναι σε επικινδυνότητα να εμφανίσουν αργότερα μαθησιακές δυσκολίες.

Όσο πιο έντονες είναι οι δυσκολίες τόσο πιο έγκαιρα ανιχνεύονται και αντιμετωπίζονται. Αντίθετα, όταν οι δυσκολίες είναι ήπιες, συχνά περνούν απαρατήρητες για μεγάλο χρονικό διάστημα, με απόρροια να χάνεται πολύτιμος χρόνος και το πρόβλημα να διογκώνεται.

Ορισμένοι παράγοντες που επηρεάζουν τη μαθησιακή διαδικασία είναι η φυσική, νοητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας σε συνάρτηση με τις ενδο-οικογενειακές σχέσεις που αναπτύσσονται και η τακτική φροντίδα του παιδιού στο Νηπιαγωγείο.

Όταν εντοπίσουμε μία δυσκολία στην αναπτυξιακή/μαθησιακή πορεία του παιδιού και διαπιστώσουμε ότι το παιδί αποκλίνει από τον τυπικό μέσο όρο επίδοσης των συνομηλίκων του, θα ήταν καλό να επικοινωνήσουμε άμεσα με τους γονείς (αφού έχει προηγηθεί αναλυτική ενημέρωση της Σχολικής Συμβούλου Π.Α.). Αρχικά, επισημαίνουμε τα θετικά στοιχεία του παιδιού και στη συνέχεια με ευαισθησία και διακριτικότητα αναφερόμαστε στη συμπεριφορά ή στη δυσκολία που μας απασχολεί. Στη συνέχεια, τους καθοδηγούμε ώστε να απευθυνθούν στο ΚΕΔΔΥ Καβάλας προκειμένου να αξιολογηθεί το παιδί τους και να προταθούν υποστηρικτικές παρεμβάσεις (π.χ. φοίτηση του παιδιού σε Τμήμα Ένταξης/Ειδικό Σχολείο, παραπομπή σε ειδικούς, ενδεχόμενη επανάληψη νηπιαγωγείου κλπ).

1. Ενδείξεις εμφάνισης μαθησιακών δυσκολιών στο Νηπιαγωγείο-Πρώιμη ανίχνευση μαθησιακών δυσκολιών.

A. Λειτουργίες και δεξιότητες απαραίτητες για την ανάπτυξη της (προ)γραφής:

- *Συμβολική Λειτουργία*-Επειδή η γραφή είναι ένας κώδικας και εκφράζεται με συγκεκριμένα σύμβολα, η ανάπτυξη της συμβολικής λειτουργίας είναι απαραίτητη. Το παιδί χρησιμοποιεί δικά του σύμβολα προκειμένου να αποτυπώσει τις σκέψεις του. Το να ονομάζει αυτό που σχεδίασε ή το να προαναγγέλλει ότι θα σχεδιάσει κάτι συγκεκριμένο θεωρείται ως ένδειξη ανάπτυξης της συμβολικής λειτουργίας.
- *Οικοδόμηση και οργάνωση της εικόνας του σώματος-συντονισμός ματιού/χεριού-λεπτή κινητικότητα*. Αν το παιδί δεν έχει αποκτήσει την εικόνα του σώματός του, θα δυσκολευτεί να γράψει. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γνωρίζει καλά το σώμα και τα μέλη του, ώστε να μπορεί να τα χρησιμοποιεί σωστά ελέγχοντας την κίνησή τους. Επίσης, θα πρέπει να κρατά το μολύβι με συγκεκριμένο τρόπο (τριποδική λαβή) και απαλά.
- *Οπτική οξύτητα, οπτική αντίληψη, οπτική μνήμη*. Η καλή λειτουργία της όρασης, η αντίληψη που έχει το παιδί γι' αυτό που βλέπει καθώς και η διατήρηση στη μνήμη αυτού που βλέπει για να μπορεί στη συνέχεια να το αναπαραγάγει, θεωρούνται σημαντικές για την εκμάθηση της γραφής.
- *Αντίληψη χώρου και χρόνου*. Η γραφή είναι κίνηση και ρυθμός και συνδέεται αμεσότατα με τις έννοιες του χώρου και του χρόνου.
- *Παγίωση της πλευρίωσης*. Είναι σημαντικό το παιδί να έχει συνειδητοποιήσει την επικρατέστερη πλευρά του και να έχει αποφασίσει με ποιο χέρι γράφει. Έτσι, μπορεί να χρησιμοποιεί και τα δύο χέρια-χωρίς να δείχνει προτίμηση στο δεξί ή το αριστερό χέρι (ακόμη και για να φάει, να πετάξει την μπάλα ή να πιάσει το μολύβι ή

τα πινέλα ζωγραφικής). Επίσης, δε μπορεί να μάθει ποια είναι η αρχή του χαρτιού ή της σελίδας και ξεκινά από τη μέση, την άκρη ή το τέλος. Αυτό οφείλεται είτε στο ότι το παιδί αντιμετωπίζει προβλήματα πλευρίωσης, είτε στο ότι έχει προβλήματα οργάνωσης χώρου(που ευνοούν τη μελλοντική εμφάνιση μαθησιακών δυσκολιών). Ως αποτέλεσμα, το νήπιο ενδεχομένως δυσκολεύεται να ζωγραφίσει ορισμένα σχήματα ή και ακόμα ν' αντιγράψει γραμματάκια από πρότυπο.

- *Προφορικός λόγος.* Αν ο προφορικός λόγος δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς, δε μπορεί να γίνει σύνδεση του με το γραπτό. Χαρακτηριστικά το παιδί :
 - Μπερδεύει τη σειρά των γραμμάτων μέσα στη λέξη, δηλαδή πραγματοποιεί αναγραμματισμούς π.χ. λέει ματηθής αντί μαθητής, σάλαθα αντί θάλασσα, θακάλι αντί καλάθι.
 - Μπερδεύει «ακουστικά» παρόμοιες λέξεις π.χ. λέει κόλλα αντί σόλα, καράβι αντί καλάμι, απλό αντί παλτό, ή μπορεί να χρησιμοποιεί ανύπαρκτες λέξεις που μοιάζουν «ηχητικά» με τις σωστές, π.χ. λέει κινόχρομος αντί σιδηρόδρομος, λουβό αντί βουνό, φέραση αντί παρέλαση κλπ.
 - Επίσης, οι προφορικές του εκφράσεις είναι ανώριμες συντακτικά και γραμματικά π.χ. εγώ θέλω πάω μαζί σου ή πάω ανοίξει εγώ πόρτα.
 - Χρησιμοποιεί εννοιολογικά ατελείς προτάσεις και έχει πολύ περιορισμένο λεξιλόγιο.
 - Δε μπορεί να διηγηθεί κάτι που συνέβη, ή να πει μία σύντομη ιστοριούλα με τη σωστή σειρά των γεγονότων, ή να περιγράψει κάτι που βλέπει.
 - Δυσκολεύεται πολύ να συσχετίσει αντικείμενα που βρίσκονται ακόμη και στο άμεσο περιβάλλον του με την ανάλογη «ονομασία» τους-δηλαδή, η εικόνα ενός καναπέ να συσχετιστεί με τη λέξη «καναπέ» ή να αναγνωρίσει τα υποδεικνυόμενα χρώματα/σχήματα σε μία ανάλογη σειρά.
 - Δεν κατανοεί την έννοια της ομοιοκαταληξίας και της ακολουθίας και δυσκολεύεται να αποστηθίσει στιχάκια ή τραγουδάκια ακολουθώντας τη σωστή σειρά. Οι λέξεις που χρησιμοποιεί είτε είναι ανύπαρκτες, είτε είναι λάθος, ενώ δεν υπάρχει καμία λογική σειρά στο τραγούδι/ποίημα που απαγγέλλει.

Β. Λειτουργίες και δεξιότητες απαραίτητες για την ανάπτυξη της (προ)ανάγνωσης.

Όπως και για την κατάκτηση της (προ)γραφής, έτσι και για την εκμάθηση της (προ)ανάγνωσης, το νήπιο θα πρέπει να διαθέτει καλό νοητικό επίπεδο, σταθερό προσανατολισμό, καλή οπτική αντίληψη-εντοπισμό μορφών, σωστό συγχρονισμό κινήσεων χεριού/ματιού και συγκέντρωση προσοχής. Καθυστέρηση στην γλωσσική ανάπτυξη με περιορισμένο λεξιλόγιο, έλλειψη κατανόησης της ομιλίας των άλλων και αδυναμία σωστής προφορικής έκφρασης, μπορούν να επηρεάσουν την ικανότητα για ανάγνωση και αποτελούν προπομπό μελλοντικών δυσκολιών. Επίσης, η ανάπτυξη φωνολογικής ενημερότητας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιτυχή μελλοντική εκμάθηση της ανάγνωσης.

Γ. Μαθησιακές δυσκολίες στις προ-μαθηματικές έννοιες.

Οι μαθησιακές δυσκολίες στα Μαθηματικά εμφανίζονται κατά τη φοίτηση του παιδιού στο Δημοτικό Σχολείο. Το υπόστρωμά τους όμως βρίσκεται στα χρόνια που το παιδί φοιτά στο νηπιαγωγείο. Για τα μαθηματικά απαιτούνται :

- Η αντίληψη του χώρου και του χρόνου,
- Η κατανόηση της έννοιας της αλληλουχίας,
- Η σύγκριση,
- Η ταξινόμηση,
- Ικανότητα συνδυασμού πληροφοριών,
- Καλή μνήμη,
- Σωστός προφορικός λόγος,
- Ικανότητα οπτικών παραστάσεων.

Έτσι μερικά προβλήματα παιδιών με ενδείξεις μαθησιακών δυσκολιών στα μαθηματικά είναι :

- Δυσκολίες των σχέσεων στο χώρο (π.χ. συγγέουν έννοιες όπως πάνω-κάτω, αρχή-τέλος, δυσκολεύονται στα puzzles).
- Διαταραχές στην κινητική και οπτική αντίληψη (δεν μπορούν να κατατάξουν αντικείμενα και να κατανοήσουν ομάδες).
- Φτωχές έννοιες κατεύθυνσης και χρόνου (δυσκολία στην κατανόηση χρονικών ακολουθιών, δε μπορούν να υπολογίσουν τη διάρκεια μίας δραστηριότητας).
- Προβλήματα μνήμης (τα οποία στο μέλλον θα τα εμποδίσουν να ανακαλούν αριθμητικές πράξεις γρήγορα και αυτόματα).
- Δυσκολίες συμβολισμού (που μελλοντικά θα τα δυσκολεύουν να ξεχωρίσουν αριθμητικά σύμβολα π.χ. $+/-$, $<$ $>$ κλπ).

2. Πρώιμη παρέμβαση σε νήπια με ενδείξεις εμφάνισης μαθησιακών δυσκολιών.

Ως πρώιμη παρέμβαση ορίζονται όλες οι μορφές παιδοκεντρικών δραστηριοτήτων εξάσκησης και εκπαίδευσης καθώς και δραστηριοτήτων που αφορούν στην καθοδήγηση των γονέων αμέσως μετά τον προσδιορισμό της κατάστασης του παιδιού. Η πρώιμη παρέμβαση απευθύνεται στο ίδιο το παιδί, στους γονείς καθώς και σε ολόκληρη την οικογένεια και το ευρύτερο περιβάλλον.

A. Πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά που βρίσκονται σε επικινδυνότητα να εμφανίσουν μαθησιακές δυσκολίες στη γραφή/ανάγνωση :

Οι δραστηριότητες παρέμβασης που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στο Νηπιαγωγείο για την καλλιέργεια των δεξιοτήτων που σχετίζονται με την εκμάθηση της (προ)γραφής/(προ)ανάγνωσης θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν :

- **Ασκήσεις λεπτής κινητικότητας/συντονισμού των κινήσεων**

Οι ασκήσεις λεπτής κινητικότητας/συντονισμού των κινήσεων, δυναμώνουν το μυϊκό σύστημα των δακτύλων, διευκολύνοντας τη σωστή λαβή του μολυβιού, ενώ συγχρόνως ενεργοποιούν και εκπαιδεύουν το οπτικό σύστημα του παιδιού στην οπτική αλληλουχία, οπτική αντίληψη και διάκριση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εκπαιδεύεται το παιδί στον οπτικο-κινησιακό συντονισμό και ειδικότερα στην προγραφική δεξιότητα. Παράλληλα μπορούν να ενισχυθούν και γνωστικές διεργασίες όπως σειροθέτηση, ομαδοποίηση κλπ.

Ενδεικτικά :

- Παροτρύνουμε τα παιδιά να γυρίσουν τις σελίδες ενός βιβλίου, ενός περιοδικού, μίας παιδικής εφημερίδας.
- Να τυλίγουν και να ξετυλίγουν δώρα, κουτιά.
- Να διπλώνουν και να ξεδιπλώνουν χαρτιά διαφόρων μεγεθών και χρωμάτων.
- Να κάνουν χαρτοδιπλωτική π.χ. βάρκες, αστέρια, λουλούδια, βεντάλιες.
- Να βιδώνουν και να ξεβιδώνουν καπάκια σε μπουκάλια.
- Να φτιάχνουν πύργους με μικρά τουβλάκια.
- Να περνάνε μικρές χάντρες σε κορδόνι.
- Να περνάνε κρίκους σε στυλό.
- Να εξασκούνται με πλαστελίνη, ζυμάρι, πηλό.
- Να ασκούν την επιδεξιότητα των χεριών, χρησιμοποιώντας ψαλίδι αρχικά με απλές κινήσεις π.χ. να κόβουν κατά μήκος μίας γραμμής, γύρω-γύρω από ένα απλό σχήμα/φιγούρα και στη συνέχεια να κόβουν πιο περίπλοκα σχέδια (σύνθετα σχήματα, μεγάλα γράμματα, αριθμούς κλπ). Στις δραστηριότητες που εμπριέχουν κόψιμο με ψαλίδι, συχνά παρατηρούμε ότι ορισμένα παιδιά αλλάζουν διαρκώς χέρι. Η συνεχής αλλαγή χεριού μπορεί να είναι ένδειξη ότι : α) το παιδί δεν είναι αναπτυξιακά έτοιμο να μάθει να κόβει, β) ότι ενδεχομένως έχει πρόβλημα στο συντονισμό κίνησης, γ) δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη η κυρίαρχη πλευρά του (πλευρίωση), δ) προσπαθεί να κάνει καλύτερα αυτό που κάνει.
- Να χρησιμοποιούν δαχτυλομπογιές, χοντρά πινέλα, χοντρούς μαρκαδόρους και κηρομπογιές σε μεγάλες επιφάνειες και στη συνέχεια λεπτούς μαρκαδόρους, ξυλομπογιές και λεπτά πινέλα σε μικρότερες επιφάνειες προκειμένου να εφαρμόσουν απλές τεχνικές ζωγραφικής.
- Να φτιάχνουν πάζλ, αρχικά με λίγα κομμάτια και προοδευτικά με ολοένα και περισσότερα.
- Να φτιάχνουν τρισδιάστατες κατασκευές με τουβλάκια, lego, duplo κλπ.
- Να μαζεύουν και να τακτοποιούν μικρά αντικείμενα όπως : κουμπιά, ρύζι, μικρές μπίλιες, μικρές πετρούλες ή βότσαλα.
- Να γεμίζουν/αδειάζουν χαλίκια-ρύζι-μακαρονάκια μέσα σε διαφορετικά δοχεία.
- Να ενθαρρύνουμε τα παιδιά ν' αναπαραγάγουν σχήματα, φιγούρες, γράμματα.

- **Ασκήσεις πλευρίωσης**

Με τις ασκήσεις για την πλευρίωση επιδιώκουμε να δείξουμε στο παιδί πώς να μεταχειρίζεται γενικά την αριστερή και τη δεξιά πλευρά του ταυτόχρονα, με δεδομένο ότι η μη επικρατέστερη πλευρά βοηθάει την εργασία της επικρατέστερης. Τονίζεται μόνο η μία πλευρά όχι όμως σε αντιπαράθεση με την άλλη. Αυτή η ανακάλυψη μπορεί να γίνεται με τις κινήσεις και τις χειρονομίες της καθημερινής ζωής όπως ενδεικτικά :

-Κόβουμε χαρτιά : το επικρατέστερο χέρι κρατάει το ψαλίδι, ενώ το άλλο κρατάει το χαρτί.
 -Περνούμε χάντρες σε μία κλωστή : το επικρατέστερο χέρι κρατάει τη χάντρα και το άλλο τη κλωστή.
 -Γεμίζουμε ένα ποτήρι με νερό : το επικρατέστερο χέρι γυρίζει τη βρύση, ενώ το άλλο κρατάει το ποτήρι.

Γενικά, η πλευρίωση εμπεδώνεται καλύτερα όταν το παιδί «βιώσει» την επικρατέστερη πλευρά του μέσα από την κίνηση. Οι ασκήσεις μπορούν να συνδυάζονται με αθλητικές δραστηριότητες και να γίνονται αβίαστα, ευχάριστα με τη μορφή παιχνιδιού. Στη συνέχεια, προτείνονται ενδεικτικά σχετικές ασκήσεις αδρής κινητικότητας :

-ο χορός με συγκεκριμένα απλά βήματα.
 -ρυθμικό βάδισμα με μουσική έτσι ώστε το παιδί να βαδίζει με ρυθμό, να έχει το σώμα του στη σωστή φορά και να κινεί ρυθμικά τα χέρια πλάι στο σώμα του.
 -Πηδηματάκια επιτόπου ή μέσα και έξω από ένα στεφάνι, ή με το σχοινάκι, ή μέσα και έξω από μία γραμμή σχεδιασμένη στο πάτωμα.
 -Πάσες με τη μπάλα-να πετά κάποιος τη μπάλα στο παιδί για να την πιάσει, να περιμένει τη σειρά του, να πετά το ίδιο τη μπάλα σε κάποιον τρίτο ή σε κάποιο συγκεκριμένο στόχο, χαμηλά ή ψηλά, μέσα και έξω από ένα καλάθι.

- Βίωση των κατευθύνσεων:

Στη γραφική κίνηση καθώς και στην ανάγνωση χρησιμοποιούνται κυρίως δύο κατευθύνσεις που συνδυάζονται μεταξύ τους. Αυτές είναι: η κίνηση από τ' αριστερά προς τα δεξιά και από πάνω προς τα κάτω. Μέσα από διάφορες διαδρομές το παιδί βιώνει αυτές τις κατευθύνσεις αρχικά με το ίδιο του το σώμα. Στη συνέχεια, μπορεί να επαναλάβει την κίνησή του αφήνοντας ένα ίχνος στο πάτωμα με την κιμωλία. Κατόπιν την περιγράφει προφορικά και τέλος τη σημειώνει σε ένα μεγάλο χαρτί. Ο τελικός σκοπός είναι να τη μεταφέρει σε ένα μικρό χαρτί, αλλά αυτό πρέπει να γίνει σταδιακά.

- Σωματικό σχήμα - Ενδεικτικά :

-Δείχνουμε και ονομάζουμε το κεφάλι, τα μαλλιά και τα αισθητήρια όργανα που υπάρχουν σε αυτό.
 -Δείχνουμε και ονομάζουμε τα επάνω άκρα (χέρια, δάχτυλα, αγκώνες, ώμοι, καρποί χεριών).
 -Ονομάζουμε τα μέρη του σώματος μίας κούκλας.
 -Δείχνουμε εικόνες με ανθρώπους και ονομάζουμε τα διάφορα μέρη του σώματος.
 -Κλείνουμε τα μάτια και ονομάζουμε κάθε μέρος του σώματος που αγγίζουμε.
 -Αγγίζουμε τα μέρη του σώματος του διπλανού μας και τα ονομάζουμε.
 -Τραγουδάμε το «χαρωπά τα δυο μου χέρια τα χτυπάω» κάνοντας τις ανάλογες κινήσεις.
 -Ομαδοποιούμε εικόνες με πρόσωπα που έχουν ένα κοινό σημείο.
 -Χρωματίζουμε κατόπιν υποδείξεως τα διάφορα μέρη του σώματος σε μία ασπρόμαυρη εικόνα.
 -Ανασυνθέτουμε μία κομματιασμένη εικόνα με τα μέρη του σώματος.
 -Συμπληρώνουμε μέρη του σώματος που λείπουν από μία ζωγραφιά.
 -Φτιάχνουμε με πλαστελίνη ανθρώπινη φιγούρα.
 -Ζωγραφίζουμε έναν άνθρωπο.

- Χρονικός προσανατολισμός-Ενδεικτικά :

-Ασκήσεις συνδυασμένες με βιώματα και κίνηση από την καθημερινή ζωή ώστε το παιδί να κατανοήσει έννοιες όπως : πρώτα-μετά, αργά-γρήγορα, μέρα-νύχτα, πρωί-μεσημέρι-βράδυ, σήμερα-χτες-αύριο, τη διαδοχή των ημερών της εβδομάδας, τη διάρκεια εκτέλεσης

μίας εργασίας, το χρόνο που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο γεγονότα, τα χαρακτηριστικά των εποχών, την διαδοχή των μηνών, την ηλικία.

-Ρυθμικές ασκήσεις.

-Μιμητικά τραγούδια.

- Ενίσχυση της οπτικής και ακουστικής αντίληψης

Ενδεικτικά θα αναφέρουμε κάποια παιχνίδια που μπορεί να γίνουν για την άσκηση της οπτικής/ακουστικής αντίληψης, μνήμης, προσοχής και παρατηρητικότητας :

α) Ασκήσεις για την οπτική αντίληψη

-«Βρες τον άτακτο της παρέας»

Δείχνουμε στο παιδί πολλές εικόνες της ίδιας ομάδας και μιας εικόνας άσχετης (π.χ. πολλά λουλούδια και ανάμεσα μία ομπρέλα, πολλά κουζινικά και ανάμεσα μία μπάλα, πολλά φρούτα και ανάμεσα ένα μολύβι). Το παιδί καλείται να βρει τον «άτακτο» της παρέας και να τον βγάλει από το σύνολο.

-«Οι κομματιασμένες φωτογραφίες»

Μεγάλες φωτογραφίες που έχουμε κόψει σε μικρότερα κομμάτια (puzzles). Το παιδί καλείται να βρει τα κομμάτια κάθε φωτογραφίας και να τα συναρμολογήσει ώστε να φανεί τι παριστάνει η φωτογραφία.

Κατάλληλα επιτραπέζια/παιδαγωγικά παιχνίδια είναι :

-οι τόμπολες-lotto σχημάτων και χρωμάτων,

-οι τόμπολες-lotto με διπλές εικόνες,

-οι τόμπολες-lotto γεωμετρικών σχημάτων,

-γεωμετρικό ντόμινο.

β) Ασκήσεις για την οπτική μνήμη

Ενδεικτικά :

-«Ο ιχνογράφος που έχασε τη μνήμη του»

Κρατάμε μία αφίσα την οποία δείχνουμε στο παιδί και το αφήνουμε να την παρατηρήσει προσεκτικά για μερικά λεπτά. Έπειτα την κρύβουμε και το παιδί καλείται ν' απαντήσει σε ερωτήσεις όπως : πόσα πρόσωπα υπάρχουν στην αφίσα ή ποιο είναι το χρώμα συγκεκριμένου αντικειμένου.

-«Τι λείπει;»

Τοποθετούμε πάνω σε ένα τραπέζι μερικά αντικείμενα οικεία στο παιδί. Αφού τα παρατηρήσει προσεκτικά κρύβουμε ένα και το παιδί καλείται να μας πει ποιο αντικείμενο λείπει. Παρόμοιες ασκήσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν με κάρτες ή σε φύλλο εργασίας.

γ) Ασκήσεις για την ακουστική αντίληψη

Ενδεικτικά :

-«Μάντεψε από πού προέρχεται ο ήχος»

Έχουμε διάφορα μουσικά όργανα τοποθετημένα μέσα σε ένα χαρτοκιβώτιο, των οποίων τον ήχο ήδη γνωρίζει το παιδί. Του ζητάμε να κλείσει τα μάτια και ν' αναγνωρίσει από ποιο όργανο προέρχεται κάθε φορά ο ήχος που παράγουμε.

-«Βρες το λάθος»

Τραγουδάμε κάποιο τραγούδι πολύ γνωστό στο παιδί, αντικαθιστώντας μία λέξη με μία άλλη-λάθος. Το παιδί καλείται να την επισημάνει και να βρει τη σωστή.

- Ασκήσεις επικοινωνίας

Οι ασκήσεις επικοινωνίας είναι πολύ σημαντικές γιατί με αυτές τα παιδιά ασκούνται στο να μάθουν να ακούν με προσοχή, να δίνουν σαφείς απαντήσεις, να εκφράζονται ελεύθερα, να είναι σε θέση ν' ανακαλούν πληροφορίες που άκουσαν, να γνωρίζουν και ν' αξιολογούν τα συναισθήματα των άλλων, όπως ακριβώς τα δικά τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε :

-τα διάφορα παιχνίδια επικοινωνίας/γνωριμίας, όπου π.χ. το κάθε παιδί λέει το όνομά του.

-οι συνεντεύξεις, ώστε ν' αποκτήσουν την ικανότητα να σχηματίζουν ερωτήσεις, να δίνουν σαφείς απαντήσεις και να γνωριστούν καλύτερα μεταξύ τους.

-μάσκες συναισθημάτων όπως χαρά, λύπη, θυμός, έκπληξη, με ελεύθερη κίνηση στο χώρο που να εκφράζει αυτά τα συναισθήματα.

-η ανακάλυψη και η κατανόηση του προβλήματος της ταυτόχρονης ομιλίας που εμποδίζει την επικοινωνία.

-η καλλιέργεια της ικανότητας ακουστικής διάκρισης: π.χ. να αναγνωρίζουν μία λέξη/όνομα σε ιστορία/παραμύθι και ν' αντιδρούν με συγκεκριμένο τρόπο (π.χ. παλαμάκια).

- Ανάπτυξη προφορικού λόγου-γλωσσικές ασκήσεις

Ο προφορικός λόγος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής και όσο μεγαλύτερη γλωσσική ευχέρεια έχει ένα παιδί, τόσο περισσότερο αυξάνει τις πιθανότητες να λειτουργεί αποτελεσματικά στα πλαίσια της σχολικής κοινότητας καθώς είναι σε θέση να διατυπώνει τη σκέψη του, να επιχειρηματολογεί, να θέτει προβληματισμούς. Σύμφωνα με μελέτες, η ανάπτυξη του λόγου και της ομιλίας αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους δείκτες πρόβλεψης των ακαδημαϊκών επιδόσεων και του νοητικού δυναμικού του παιδιού.

Συνεπώς, οι Νηπιαγωγοί είναι καλό να δράττονται καθημερινά των ευκαιριών που παρουσιάζονται για να καλλιεργούν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό λόγο των παιδιών.

Ένας από τους καλύτερους τρόπους για να ενθαρρύνουμε τους μικρούς μαθητές να καλλιεργούν τον προφορικό τους λόγο και τις γλωσσικές τους δεξιότητες είναι η παιδική λογοτεχνία και τα λεκτικά παιχνίδια. Το ενδιαφέρον και η διασκέδαση που προσφέρουν τα λεκτικά παιχνίδια ωθούν τα παιδιά να χρησιμοποιούν τις γλωσσικές στρατηγικές που έχουν στη διάθεσή τους και περαιτέρω να επινοήσουν και να δοκιμάσουν νέες.

Βέβαια, η ανάπτυξη του προφορικού λόγου παρουσιάζει μεγάλη ετερογένεια στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν αρκεί μόνο η προσπάθεια των Νηπιαγωγών και η εκπαιδευτική παρέμβαση. Η παραπομπή του παιδιού στο ΚΕΔΔΥ για αξιολόγηση και σε λογοθεραπευτή για θεραπευτική παρέμβαση κρίνεται αναγκαία.

Παρακάτω προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες που καλλιεργούν τον προφορικό λόγο των παιδιών :

A. -Τα παιδιά :

-διακρίνουν και κατονομάζουν μαγνητοφωνημένους ήχους από την εξοχή (π.χ. θρόισμα των φύλλων, πουλιά που κελαηδούν), από μετεωρολογικά φαινόμενα (βροχή, αέρας, βροντή), από διάφορες συσκευές (τηλέφωνο, τηλεόραση, ξυπνητήρι).

-μιμούνται φωνές ζώων, ήχους (π.χ. ασθενοφόρου, μοτοσικλέτας).

-ονομάζουν αντικείμενα, ή εικόνες αντικειμένων (π.χ. ονόματα ζώων, φυτών, δέντρων, επίπλων, ηλεκτρικών συσκευών).

-περιγράφουν εικόνες, φωτογραφίες.

-αφηγούνται ιστορίες, παραμύθια, τηρώντας τη διαδοχική σειρά των γεγονότων και χρησιμοποιώντας χρονικούς προσδιορισμούς (πρώτα, ύστερα, αργότερα).

-εξασκούνται στην περιγραφή π.χ. ζώων (μαϊμού-πηδάει από κλαδί σε κλαδί, κάνει κωλοτούμπες, τρώει πολλές μπανάνες κλπ).

-εξασκούνται στην περιγραφή αντικειμένων : από τι υλικό είναι φτιαγμένο, σχήμα, χρώμα, μέγεθος, χρήση κλπ.

-μιλούν και επιχειρηματολογούν, χρησιμοποιώντας σωστό και ακριβές λεξιλόγιο π.χ. το τρένο το οδηγεί μηχανοδηγός (όχι ο οδηγός), το άλογο χλιμιντρίζει (δεν φωνάζει), αγοράζω φάρμακα από το φαρμακείο (όχι από το μαγαζί).

-μαθαίνουν να κάνουν σωστή χρήση των λέξεων στον προφορικό τους λόγο π.χ. ο σκύλος γαυγίζει (όχι φωνάζει), το αυτοκίνητο μας μεταφέρει (όχι μας πάει).

-είναι σε θέση να περιγράφουν επακριβώς πώς παίζεται ένα παιχνίδι.

-μαθαίνουν να σχηματίζουν σύνθετες προτάσεις, χρησιμοποιώντας τους συνδέσμους «και», «αλλά», «ενώ» (π.χ. ο Γιώργος παίζει με τη μπάλα και ο Κώστας τραγουδάει).

Άλλες προτεινόμενες δραστηριότητες :

-γνωριμία με λαχνίσματα, λίμερικ, αινίγματα, γλωσσοδέτες, παροιμίες.

- προτρέπουμε τα παιδιά ν' αντικαταστήσουν μία λέξη με συνώνυμη ή αντίθετη π.χ. σε μία ιστορία-πώς ήταν η φωνή του λύκου (χοντρή) πώς αλλιώς μπορούμε να την περιγράψουμε-βαθιά, βραχνή, ψιλή.
- εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιο των παιδιών κάνοντας διάφορες ερωτήσεις π.χ. τι σχήμα έχει ο ήλιος (στρογγυλό), πού κινούνται τα τρένα (στις ράγες, στις γραμμές) κλπ.
- παιχνίδια συνειρμών : η Νηπιαγωγός ή ένα παιδί λέει μία λέξη και οι υπόλοιποι απαντούν π.χ. η λάμπα→ φωτίζει.
- μετατροπή ενικού σε πληθυντικό αριθμό και το αντίστροφο : π.χ. η μεγάλη αγελάδα→ οι μεγάλες αγελάδες.
- να συμπληρώνουν προφορικά λέξεις σε ελλειπείς προτάσεις: πήγα στο μανάβη και αγόρασα (φρούτα), η μαμά πήγε στο ταχυδρομείο για να στείλει ένα (γράμμα).
- να βρίσκουν τη σωστή λέξη στον προφορικό λόγο π.χ. ο.....γαβγίζει (σκύλος, άλογο, λύκος), η μαργαρίτα είναι.....(λουλούδι, ψάρι, πουλί).
- καλύπτουμε ένα πίνακα ζωγραφικής με αυτοκόλλητα χαρτάκια, τα παιδιά αφαιρούν ένα-ένα χαρτάκι περιγράφοντας μόνο το κομμάτι του πίνακα που αποκαλύπτεται και προσπαθώντας να «διαβάσουν» το θέμα του.

Β. Ανάπτυξη λόγου σε παιδιά με σοβαρές διαταραχές/προβλήματα αντιληπτικού και εκφραστικού τύπου (φοιτούν κυρίως σε Τμήμα Ένταξης) :

- Στόχος : Το παιδί να μιμηθεί κινήσεις με το στόμα και τη γλώσσα όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός.
- Δραστηριότητα : Ο εκπαιδευτικός κάθεται απέναντι από το μαθητή και αφού βεβαιωθεί ότι τον κοιτάζει στο πρόσωπο, εκτελεί κινήσεις με το στόμα όπως: ανοίγει το στόμα του, βγάζει τη γλώσσα έξω από το στόμα, σφίγγει τα χείλια, δείχνει τα δόντια, φυσάει, χαμογελάει, ρουφάει τα μάγουλα μέσα, στέλνει φιλή, κουνάει τη γλώσσα αριστερά-δεξιά, έξω από το στόμα. Συγχρόνως, ζητά από το μαθητή να κάνει το ίδιο.
- Στόχος : Να μιμείται ήχους που παράγει ο εκπαιδευτικός με το στόμα.
- Δραστηριότητα : Ο εκπαιδευτικός κάθεται απέναντι από το μαθητή και αφού βεβαιωθεί ότι ο μαθητής τον προσέχει, του ζητάει να μιμηθεί ήχους όπως: α, μα, μπα, να, ντα.....λαμβάνοντας υπόψη το εύρος και το συνδυασμό των συλλαβών που αυθόρμητα παράγει ο μαθητής.
- Στόχος : Να επαναλαμβάνει, όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός, την αρχική συλλαβή μίας λέξης.
- Δραστηριότητα : Ο εκπαιδευτικός κάθεται απέναντι από το μαθητή και αφού βεβαιωθεί ότι ο μαθητής τον προσέχει του λέει απλές λέξεις και συγχρόνως του παρουσιάζει το σχετικό αντικείμενο ή την εικόνα του αντικειμένου σε καρτούλα. Περιμένει από το μαθητή να επαναλάβει την αρχική συλλαβή : π.χ. μπα για τις λέξεις μπάλα, μπαμπά, νε για την λέξη νερό, παι για τη λέξη παιχνίδι, παιδί λαμβάνοντας υπόψη το εύρος και το συνδυασμό των συλλαβών που αυθόρμητα παράγει ο μαθητής. Σε πρώτη φάση είναι προτιμότερο ο εκπαιδευτικός να ξεκινήσει από ιδιαίτερα επιθυμητά προς το μαθητή αντικείμενα, το όνομα των οποίων πρέπει να επαναλάβει προκειμένου να έχει πρόσβαση σε αυτά.
- Στόχος : Να επαναλαμβάνει όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός ολόκληρη τη λέξη.
- Δραστηριότητα : Ο εκπαιδευτικός κάθεται απέναντι από το μαθητή και αφού βεβαιωθεί ότι ο μαθητής τον προσέχει, του λέει απλές λέξεις, παρουσιάζοντας συγχρόνως το σχετικό αντικείμενο ή την εικόνα του αντικειμένου σε καρτούλα όπως π.χ. μπάλα, μπαλόνι, βιβλίο, κούκλα, πάζλ, μπλούζα, καπέλο, παντελόνι, σαπούνι, μολύβι, παιχνίδι περιμένοντας από το μαθητή να τις επαναλάβει. Σε πρώτη φάση είναι προτιμότερο να ξεκινήσει από ιδιαίτερα επιθυμητά προς το μαθητή αντικείμενα, το όνομα των οποίων πρέπει να επαναλάβει προκειμένου να έχει πρόσβαση σε αυτά.
- Στόχος : Να επαναλαμβάνει όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός φράσεις 2-3 λέξεων.
- Δραστηριότητα : Ο εκπαιδευτικός λέει μία απλή πρόταση 2-3 λέξεων παρουσιάζοντας στο μαθητή κάποιο αντικείμενο ή την εικόνα του αντικειμένου σε καρτούλα που σηματοδοτεί το νόημα της πρότασης : «Θέλω νερό» (ποτήρι με νερό ή σχετική φωτογραφία), ή «θέλω να παίξω» (παιχνίδι ή σχετική φωτογραφία). Ζητά από το μαθητή να επαναλάβει τη φράση.
- Στόχος : Να επαναλαμβάνει όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός φράσεις 4-6 λέξεων.

Δραστηριότητα : Ο εκπαιδευτικός λέει μία πρόταση 4-6 λέξεων παρουσιάζοντας στο μαθητή κάποιο αντικείμενο ή εικόνα αντικειμένου που σηματοδοτεί το νόημα της πρότασης «Θέλω να πάω βόλτα» (παλτό ή σχετική φωτογραφία), ή «θέλω να παίξω με την κούκλα» (κούκλα ή σχετική φωτογραφία). Ζητά από το μαθητή να επαναλάβει τη φράση.

-Στόχος : Να επαναλαμβάνει όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός μία σειρά 2-7 αριθμών.

Δραστηριότητα : ο μαθητής επαναλαμβάνει μία σειρά από 2-7 αριθμούς π.χ. το νούμερο του τηλεφώνου του, όταν του το ζητήσει ο εκπαιδευτικός.

- Αναγνωστικές ασκήσεις-γνωριμία με το βιβλίο

Μέσα στην τάξη η Νηπιαγωγός καλό είναι να διαβάζει μεγαλόφωνα όσο περισσότερο γίνεται, όχι όμως μακροσκελή παραμύθια, με δύσκολη πλοκή και για πολλή ώρα. Έτσι, κάθε μέρα μπορεί να διαβάζει για 5-10 λεπτά ένα σύντομο παραμύθι ή ιστορία που μπορεί να διαρκεί μία εβδομάδα και θα έχει μία ή δύο χαρακτηριστικές προτάσεις που θα επαναλαμβάνονται κάθε φορά. Αυτός ο «επαναληπτικός» ρυθμός λέξεων και φράσεων ενθουσιάζει και «παρασύρει» τα παιδιά τόσο που, στο τέλος, θέλουν να τις επαναλαμβάνουν μόνα τους

Πριν ξεκινήσει την καθημερινή ανάγνωση μέσα στην τάξη, η Νηπιαγωγός κάνει μία γρήγορη αναδρομή στο τι «έγινε» στο παραμύθι/ιστορία την προηγούμενη και, όταν τελειώσει το διάβασμα, ζητά από τα παιδιά να μαντέψουν τι πρόκειται να γίνει αύριο (Λιβανίου, 2004:85).

Η μέθοδος αυτή βοηθά πολύ στο :

-να ενεργοποιείται η μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη μνήμη, όχι μόνο στην καταγραφή των πληροφοριών της ιστορίας που άκουσε το παιδί, αλλά και στην απομνημόνευση του σωστού λεξιλογίου που άκουσε κατά την ανάγνωσή της.

-να εξασκείται το παιδί στην επεξεργασία νεοεισερχόμενων πληροφοριών, συσχετίζοντας και τις ήδη κερκτημένες γνώσεις.

-να εξασκείται η φαντασία του παιδιού στο να προβλέπει την πλοκή της ιστορίας που παρακολουθεί.

Άλλες σχετικές δραστηριότητες :

-οργάνωση μαζί με τα νήπια της γωνιάς της βιβλιοθήκης.

-γνωριμία με βιβλία και κάθε μορφής έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά).

-διαλογή και ταξινόμηση βιβλίων και διάφορων εντύπων.

-φωτοϊστορίες

-«γραφή» και «ανάγνωση» πινάκων αναφοράς π.χ. συνταγών.

-Προτάσεις για την ανάγνωση ενός παραμυθιού ή μιας ιστορίας:

❖ Πριν την ανάγνωση :

-δείχνουμε στα παιδιά το εξώφυλλο του βιβλίου και ζητούμε να προβλέψουν το περιεχόμενο.

-προτρέπουμε να διαβάσουν τον τίτλο του βιβλίου ή ν' αναγνωρίσουν σε αυτόν γνωστές τους λέξεις ή γράμματα.

-συζητούμε μαζί τους σχετικά με το συγγραφέα και τον εικονογράφο του βιβλίου.

-παροτρύνουμε τα παιδιά να μιλήσουν για τις δικές τους εμπειρίες, οι οποίες σχετίζονται με την υπόθεση του βιβλίου.

-συζητούμε με τα παιδιά σχετικά με το είδος του βιβλίου που θα τους διαβάσουμε (π.χ. παραμύθι, μύθος, πραγματική ιστορία).

-παρουσιάζουμε τους κεντρικούς χαρακτήρες του βιβλίου.

-καθορίζουμε ένα σκοπό, για τον οποίο θ' ακούσουν την ιστορία.

❖ Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης :

-αναλύουμε, όταν είναι απαραίτητο, έννοιες του κειμένου, ώστε να βοηθήσουμε τα παιδιά να καταλάβουν τι εννοεί ο συγγραφέας.

-απευθύνουμε κάποιες φορές ερωτήσεις για να ελέγξουμε κατά πόσο τα παιδιά κατανοούν το νόημα της ιστορίας.

-ζητούμε από τα παιδιά να προβλέψουν σε ορισμένα σημεία της ιστορίας τι θα συμβεί αργότερα.

-ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εκφράσουν την άποψή τους για την εξέλιξη της ιστορίας.

❖ Μετά την ανάγνωση :

-επαναλαμβάνουμε τα στοιχεία της ιστορίας (σκηνικό, θέμα, στόχο, λύση).

-βοηθούμε τα παιδιά να συσχετίσουν τα γεγονότα που αφορούν τους βασικούς πρωταγωνιστές της ιστορίας με παρόμοια γεγονότα της δικής τους ζωής.

-απασχολούμε τα παιδιά με δραστηριότητες που θα τα ωθήσουν είτε να σκεφτούν πάνω στο περιεχόμενο του βιβλίου (π.χ. να ζωγραφίσουν εικόνες σχετικές με το κείμενο) είτε να «εξερευνήσουν» γράμματα και λέξεις του κειμένου και ν' αντιγράψουν μερικά από αυτά.

-παροτρύνουμε τα παιδιά να συνθέσουν μία παρόμοια δική τους ιστορία.

-δραματοποιούμε την ιστορία.

- Φωνολογική Ενημερότητα

Η φωνολογική ενημερότητα είναι μία μεταγλωσσική δεξιότητα και αναφέρεται συγκεκριμένα στη σαφή κατανόηση ότι οι λέξεις αποτελούνται από διακριτά μέρη : συλλαβές και φωνήματα (Παντελιάδου, 2000:90). Το άτομο που έχει ανεπτυγμένη φωνολογική ενημερότητα μπορεί ν' αναγνωρίζει και να παράγει ομοιοκαταληξίες, να συνθέτει και ν' αναλύει λέξεις σε συλλαβές και φωνήματα, ν' απομονώνει, να προσθέτει και ν' αφαιρεί φωνήματα ώστε να παράγει λέξεις, και γενικά να επιδρά στα δομικά στοιχεία του προφορικού λόγου και να τα χειρίζεται (Ball, 1993 στο Παντελιάδου 2000: 108).

Η φωνολογική ενημερότητα, όπως προαναφέραμε, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εκμάθηση της ανάγνωσης. Ωστόσο, σε σχετικές μελέτες έχει εκφραστεί επιφύλαξη ότι χωρίς την κατανόηση της λειτουργίας της χρησιμότητας του γραπτού λόγου (π.χ. ανάγνωση ιστοριών, λεκτικά παιχνίδια, χρήση γραπτού λόγου σε καθημερινές δραστηριότητες), τα παιδιά δεν είναι σε θέση να ωφεληθούν μόνο από τη φωνολογική τους εξάσκηση.

Παρακάτω προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες που καλλιεργούν τη φωνολογική ενημερότητα των παιδιών :

α) Ασκήσεις χωρισμού της πρότασης σε λέξεις

Τα παιδιά :

-λένε προτάσεις

-κόβουν με το ψαλίδι όλες τις λέξεις της πρότασης που η Νηπιαγωγός έχει γράψει σε μία χαρτονένια λωρίδα.

-αναλύουν την πρόταση σε λέξεις και την ανασυνθέτουν.

-επαναλαμβάνουν την ίδια διαδικασία με δύο ή περισσότερες προτάσεις.

-συγκρίνουν προτάσεις μετρώντας τις λέξεις της καθεμιάς (μεγάλη-μικρή πρόταση).

Επίσης μπορούμε να παρουσιάσουμε προφορικά προτάσεις και χτυπώντας παλαμάκια τις αναλύουμε στις λέξεις που τις αποτελούν π.χ. Ο Πέτρος και ο λύκος.

β) Ασκήσεις χωρισμού της λέξης σε συλλαβές

Τα παιδιά :

-απαγγέλλουν τις συλλαβές διαφόρων λέξεων (π.χ. με ρυθμικά χτυπήματα σε κάθε συλλαβή).

-κόβουν με το ψαλίδι όλες τις συλλαβές της λέξης που η Νηπιαγωγός έχει γράψει σε μία χαρτονένια λωρίδα.

-αναλύουν τη λέξη στις επιμέρους συλλαβές και την ανασυνθέτουν.

-επαναλαμβάνουν την ίδια διαδικασία με δύο ή περισσότερες λέξεις.

-συγκρίνουν το μέγεθος δύο λέξεων, ανάλογα με τις συλλαβές που τις απαρτίζουν (μεγάλη-μικρή).

-αναλύουν τις λέξεις σε συλλαβές χτυπώντας παλαμάκια ή συμβολίζοντας τις συλλαβές με γραμμούλες, κυβάκια, ραβδάκια κλπ (π.χ. γά-τα, λά-δι, κα-πέ-λο).

Επίσης, οργανώνουμε παιχνίδια γνωριμίας όπου το κάθε παιδί λέει το όνομά του χτυπώντας τα χέρια στο ρυθμό των συλλαβών π.χ. Πώς σε λένε-Μαρίνα-Μπορείς να χωρίσεις το όνομά σου σε κομματάκια χτυπώντας παλαμάκια-Μα/ρί/να.

γ) Ασκήσεις αναγνώρισης της θέσης των συλλαβών στις λέξεις

Τα παιδιά :

- αναγνωρίζουν εάν δύο ή περισσότερες λέξεις αρχίζουν από την ίδια συλλαβή π.χ. γά-τα, γά-λα.
- αναγνωρίζουν εάν δύο ή περισσότερες λέξεις έχουν κοινή αρχική, τελική ή μεσαία συλλαβή π.χ. κο-τού-λα, γα-τού-λα.
- βρίσκουν λέξεις που αρχίζουν με την ίδια συλλαβή από την οποία αρχίζει και η «λέξη-στόχος» π.χ. κό-τα, κό-κο-ρας.

δ) Ασκήσεις απάλειψης της αρχικής συλλαβής

- Τα παιδιά απαλείφουν την αρχική συλλαβή μίας λέξης και εκφωνούν το υπόλοιπο τμήμα της π.χ. λεμόνι-μονι, τραμπάλα-μπάλα

ε) Ασκήσεις ομοιοκαταληξίας

Τα παιδιά :

- αναγνωρίζουν εάν δύο ή περισσότερες λέξεις ομοιοκαταληκτούν ή όχι π.χ. βελόνι-μπαλόνι.
- αναγνωρίζουν ποια από τις τρεις λέξεις που τους παρουσιάζονται δεν ομοιοκαταληκτεί με τις άλλες (κανάτα-πατάτα-λεμόνι).
- βρίσκουν λέξεις που ομοιοκαταληκτούν με τη «λέξη-στόχο».
- φτιάχνουν απλά ποιηματάκια με τις ομοιοκατάληκτες λέξεις που έχουν βρει.

στ) Ασκήσεις αναγνώρισης του αρχικού φωνήματος μίας λέξης

Τα παιδιά :

- αναγνωρίζουν εάν δύο ή περισσότερες λέξεις αρχίζουν με το ίδιο φώνημα π.χ. μαμά-μέλι.
- βρίσκουν λέξεις που αρχίζουν με το ίδιο φώνημα από το οποίο αρχίζει η «λέξη-στόχος» π.χ. νάνος, νυστάζω, νερό.

ζ) Ασκήσεις απάλειψης αρχικού φωνήματος

Τα παιδιά :

- απαλείφουν το αρχικό φώνημα μίας λέξης και εκφωνούν το υπόλοιπο τμήμα της π.χ. βόλος-όλος, σέλα-έλα.

Ασκήσεις αντικατάστασης αρχικού φωνήματος

- Τα παιδιά αντικαθιστούν το αρχικό φώνημα μίας λέξης με ένα άλλο (κόλα-σόλα, μόνος-πόνος).

η) Ασκήσεις αναγνώρισης των φωνημάτων στις λέξεις

- Τα παιδιά αναγνωρίζουν εάν δύο ή περισσότερες λέξεις έχουν κοινό αρχικό ή τελικό φώνημα.

θ) Ασκήσεις ανάλυσης και σύνθεσης της λέξης στα επιμέρους φωνήματα

Τα παιδιά :

- απαγγέλλουν ένα-ένα τα φωνήματα μίας λέξης.
- αναλύουν τη λέξη στα επιμέρους φωνήματα και την ανασυνθέτουν.
- συνθέτουν τη λέξη όταν τους δίνονται τα επιμέρους φωνήματα
- συγκρίνουν λέξεις μετρώντας τα φωνήματα της καθεμίας (μεγάλη-μικρή λέξη).

ι) Ασκήσεις ταύτισης φωνήματος-γραφήματος

Τα παιδιά :

- αναγνωρίζουν το αρχικό φώνημα μίας λέξης και το ταυτίζουν με το αντίστοιχο γράφημα.
- ταξινομούν λέξεις γραμμένες σε καρτέλες, ανάλογα με το αρχικό τους φώνημα/φθόγγο.

Άλλες σχετικές δραστηριότητες-παιχνίδια :

-η νηπιαγωγός δημιουργεί εύκολα αινίγματα καλώντας τα παιδιά να ενώσουν τις συλλαβές και να συνθέσουν τις λέξεις π.χ. «αν στο –μο βάλω ένα ρο μεσ’ την κούνια θα το βρω (μωρό), αν στο –ξυ βάλω το –λο μες το τζάκι θα το βρω (ξύλο).

-χρησιμοποιεί μικρά αυτοσχέδια ποιηματάκια π.χ. αρχίζει από λα, τελειώνει σε δι, βάλ’ τα μαζί και πες λάδι.

-ζητά από τα παιδιά να δείξουν τα μέλη του σώματος τους που αρχίζουν π.χ. από το φώνημα/φωνούλα –«μ» (μύτη, μαλλιά, μάτια, μάγουλα) κλπ.

-χρησιμοποιεί έμμετρα κείμενα προκειμένου να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά στους ήχους διαφόρων φωνημάτων π.χ. «Α»-μία αλεπού από την **Αλάσκα** αποφάσισε να πάει στ’ άστρα, σε αστρόπλοιο ανεβαίνει και στον **Άρη** κατεβαίνει.

-παρουσιάζει στα παιδιά δύο εικόνες (π.χ. γάτα-κότα) και τους ζητά να επιλέξουν εκείνη που ξεκινά με τη φωνούλα «κ».

-παρουσιάζει στα παιδιά δύο εικόνες (π.χ. μήλο-μπανάνα) και τους ζητά να επιλέξουν εκείνη που έχει μέσα το κομματάκι-συλλαβούλα «λο».

-παιχνίδια με τους ήχους των γραμμάτων : ένα παιδί αναφέρει το αγαπημένο του ζώο π.χ. άλογο. Από ποιο γράμμα αρχίζει; ποιων άλλων ζώων το όνομα αρχίζει από «Α» (αγελάδα, αετός, αλεπού).

-γλωσσικό παιχνίδι «έβαλα στο καλάθι μου» : κάθε παιδί με τη σειρά του πρέπει να ψάξει «μέσα στο μυαλό του» να βρει μία λέξη που ν’ αρχίζει από «κα» για να συμπληρώσει τη φράση «έβαλα μέσα στο καλάθι μου ένα κα- πέλο».

-μαντεύω τη λέξη : στην αρχή κάθε παιδί ζωγραφίζει σ’ ένα χαρτί δύο πρόσωπα, ένα χαρούμενο και ένα θλιμμένο. Στη συνέχεια, η Νηπιαγωγός παρουσιάζει στα παιδιά λέξεις προφέροντας κάθε φώνημα χωριστά (περίπου ένα φώνημα ανά δευτερόλεπτο) και ζητά από τα παιδιά να μαντέψουν ποια λέξη είπε. Οι υπόλοιποι μαθητές αξιολογούν την απάντηση που δίνεται δείχνοντας το χαρούμενο πρόσωπο, αν πιστεύουν ότι η απάντηση είναι σωστή, και το θλιμμένο, αν πιστεύουν ότι είναι λάθος. Αν τα παιδιά δυσκολεύονται πολύ στην αρχή της δραστηριότητας, προφέρουμε αργά τα φωνήματα για να σημειώσουν επιτυχία και σταδιακά αυξάνουμε το χρόνο μεταξύ της προφοράς κάθε φωνήματος. Π.χ. «Έ-λ-α». Μπορείς να πεις γρήγορα ποια λέξη είπα; Όταν προφέρουμε φωνήματα, παράγουμε ακριβώς τον ήχο που βγάζουν. Για παράδειγμα το λ δεν είναι «λάμδα».

-η νηπιαγωγός εξοικειώνει τα παιδιά με τις σύνθετες λέξεις (π.χ. λέει δύο λέξεις χωριστά και τα παιδιά προσπαθούν να τις ενώσουν π.χ. ντομάτα+σαλάτα=ντοματοσαλάτα, άνεμος+μύλος=ανεμόμυλος, νερό+φίδι=νερόφιδο).

-παιδική λογοτεχνία και σύνθεση φθόγγων : διαβάζουμε στα παιδιά το παραμύθι «ένα συρτάρι γεμάτο όνειρα-η πρώτη λέξη» του Μάνου Κοντολέων (.....ώσπου μία μέρα ένα από αυτά-νομίζω πως ήταν το –ι , βρέθηκε να τριγυρνά ολομόναχο. Κοίταξε γύρω του και ξεχώρισε ένα άλλο γράμμα-λένε πως ήταν το β. Το ξανακοίταξε και μαγεύτηκε από την ομορφιά του. «Τι χαριτωμένο που είναι!» σκέφτηκε και έτρεξε δίπλα του. «Θες να κάνουμε παρέα;» το ρώτησε.....τώρα που ενωθήκανε τα δυο τους, μέσα στον κόσμο ακούστηκε ένας ακόμη ήχος : βι, βι, βι.....) και στη συνέχεια μπορούμε να προχωρήσουμε σε δραματοποίηση του παραμυθιού.

-διαβάζουμε στα παιδιά το παραμύθι του Ε. Τριβιζά «ο Άρης ο τσαγκάρης» το οποίο περιλαμβάνει πολλές σύνθετες λέξεις, οι οποίες μπορούν ν’ αποτελέσουν αφορμή για επεξεργασία στην τάξη.

Β. Πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά που βρίσκονται σε επικινδυνότητα να εμφανίσουν μαθησιακές δυσκολίες στα Μαθηματικά :

Οι δραστηριότητες παρέμβασης και διδασκαλίας σε παιδιά με δυσκολίες στις προ-μαθηματικές έννοιες θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν :

- Ασκήσεις για την κατανόηση/οργάνωση των εννοιών του χώρου.

Μέσα από τις ασκήσεις οργάνωσης του χώρου, το παιδί μαθαίνει να προσδιορίζει τη θέση των αντικειμένων σε σχέση με το σώμα του (μπρος-πίσω, πάνω-κάτω, δεξιά-αριστερά), να προσδιορίζει τη θέση του εαυτού του σε σχέση με τα αντικείμενα και τη θέση των αντικειμένων μεταξύ τους (μπροστά από, πίσω από, πάνω από, κάτω από, δεξιά από, αριστερά από). Ακόμη, μαθαίνει να προσδιορίζει θέσεις με τις σχετικές έννοιες (ανάμεσα, στη μέση, απέναντι, δίπλα κλπ) και να αναπαριστά τις παραπάνω σχέσεις σε μακέτες, εικόνες, σχήματα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες και παιχνίδια :

- τοποθετήσεις και μετακινήσεις στην τάξη και στην αυλή.
- τοποθετήσεις και μετακινήσεις στη διάρκεια παιχνιδιών.
- τοποθετήσεις και μετακινήσεις σε μακέτες, κουκλόσπιτα κλπ.
- τοποθετήσεις και μετακινήσεις σε εικόνες και σχήματα.
- το παιχνίδι «του κρυμμένου θησαυρού» με εντολές.
- «η τυφλόμυγα» με υποδείξεις.
- «ο ταχυδρόμος» (να μοιραστούν γράμματα με εντολές θέσης ως προς κάποιο σύστημα αναφοράς στο χώρο) ή «το μπακάλικο» (να μοιραστούν τρόφιμα με εντολές).
- «Ρολογά-ρολογά» : τα παιδιά προσανατολίζονται με λέξεις που ακούνε από τον ρολογά π.χ. δύο βήματα μπροστά, δύο βήματα πίσω κλπ.
- «Τα στεφάνια γίνονται λιμνούλες» : κάθε βατραχάκι-νήπιο πηδά μέσα στη λιμνούλα και κολυμπάει. Πηδά έξω από τη λίμνη και στέκεται ακίνητο. Ύστερα πηδάει γύρω από το στεφάνι.
- «Δέντρα και σκίουροι» : τα παιδιά-δέντρα μένουν ακίνητα, ενώ τα παιδιά σκίουροι πρέπει να τοποθετηθούν π.χ. μπρος-πίσω, πάνω-κάτω, ανάμεσα από τα δέντρα.
- «το τρενάκι» : τα παιδιά μπαίνουν στη γραμμή φτιάχνοντας ένα τρένο. Το πρώτο και το τελευταίο παιδί είναι οι μηχανές. Ρωτάμε : ποιο παιδί είναι πρώτο; ποιο παιδί είναι τελευταίο; Τα νήπια ακολουθούν το πρώτο παιδί-μηχανή τραγουδώντας «τσαφ τσουφ το τρένο περνά.....». Μόλις τελειώσει το τραγούδι, κάνουν επιτόπου στροφή και το τελευταίο παιδί-μηχανή γίνεται πρώτο. Ρωτάμε : ποιο παιδί είναι τώρα πρώτο; ποιο παιδί είναι τελευταίο; Συνεχίζουμε το παιχνίδι ώσπου όλα τα παιδιά να βιώσουν την έννοια του πρώτου και του τελευταίου.
- εφαρμογή των βιωματικών ασκήσεων με τη συμπλήρωση κατάλληλων φύλλων εργασίας

- Ασκήσεις οργάνωσης του χρόνου

Οι ασκήσεις οργάνωσης του χρόνου συνδυασμένες με βιώματα και κίνηση από την καθημερινή ζωή, αποσκοπούν στο να κατανοήσει το παιδί έννοιες όπως :

- πρώτα-μετά (πρώτα πλύθηκε, μετά ντύθηκε).
- αργά-γρήγορα (τρέχουμε στο γρήγορο ρυθμό, περπατάμε αργά κάνοντας περίπατο).
- μέρα-νύχτα, νωρίς-αργά, τώρα-ύστερα, πριν-μετά (μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και οπτικό υλικό-καρτέλες).
- τον προσδιορισμό της ώρας, σε συνδυασμό με τυποποιημένες προσωπικές δραστηριότητες (στις 8:00 ερχόμαστε στο νηπιαγωγείο, στις 11:00 κάνουμε διάλειμμα).
- τη διάρκεια εκτέλεσης μίας εργασίας.
- το χρόνο που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο γεγονότα.
- τα χαρακτηριστικά των εποχών μέσα από καιρικά φαινόμενα, ασχολίες των ανθρώπων.
- τη διαδοχή των μηνών.

- την ηλικία (πόσο χρονών είσαι, πόσο χρονών είναι ο αδελφός σου).
Οι ασκήσεις που γίνονται με τη βοήθεια ρυθμού και μουσικής βοηθούν επίσης στην κατανόηση των χρονικών εννοιών.

Ενδεικτικά παιχνίδια/δραστηριότητες για την κατανόηση της έννοιας του χρόνου

-«Γνώρισε τις ημέρες της εβδομάδας»

Στόχος : να μάθουν τις ημέρες της εβδομάδας, να κατανοήσουν την έννοια του χρόνου σε σχέση με ένα σταθερό & συμβατικό σημείο αναφοράς (εβδομάδα).

Υλικά : μία μπάλα που τα παιδιά ρίχνουν πάνω σ' ένα τοίχο.

Κανόνας : ένα νήπιο πετά τη μπάλα στον συμμαθητή του λέγοντας την πρώτη ημέρα της εβδομάδας. Στη συνέχεια, ο συμμαθητής την πετά πάλι πίσω λέγοντας τη δεύτερη ημέρα κλπ. Ο οπτικοποιημένος πίνακας των ημερών της εβδομάδας στο νηπιαγωγείο βοηθά τα παιδιά να γνωρίσουν τις ημέρες και να τις συνδυάσουν με γεγονότα (π.χ. την Κυριακή δεν πηγαίνουμε στο σχολείο).

-«Γνωρίζω τους τρεις μήνες της άνοιξης»

Στόχος : να μάθουν τους τρεις μήνες της άνοιξης. Να κατανοήσουν την έννοια του χρόνου σε σχέση μ' ένα σταθερό και συμβατικό σημείο αναφοράς (εποχές).

Υλικά : ένας κύκλος σχεδιασμένος σε χαρτόνι και χωρισμένος σε τρία μέρη. Εικόνες χαρακτηριστικές για κάθε μήνα της άνοιξης.

Κανόνας: τα νήπια πρέπει να κολλήσουν τις κατάλληλες εικόνες στον κατάλληλο μήνα. Σε παραλλαγή, αντί να κολλήσουν εικόνες μπορούν να τις ζωγραφίσουν μόνοι τους.

-Τα νήπια συζητούν και παρακολουθούν τις βιολογικές εξελίξεις π.χ. του ανθρώπου (έμβρυο-μωρό-παιδί-έφηβος-νέος-μεσήλικας-γέρος) ή τον κύκλο της ζωής ενός φυτού.

-Επαναλαμβάνουν διαδοχικά βήματα χορού. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μουσική και ο ρυθμός βοηθούν στην κατανόηση των χρονικών αλλά και χωρικών εννοιών.

-Βάζουν σε λογική σειρά/χρονική ακολουθία τις καρτέλες μίας δραστηριότητας (π.χ. πώς γίνεται το ψωμί) ή μίας ιστορίας.

-εφαρμογή των βιωματικών ασκήσεων με τη συμπλήρωση κατάλληλων φύλλων εργασίας

• Παιχνίδια/δραστηριότητες ομαδοποίησης και ταξινόμησης

-«Βρες το όμοιο»

Στόχος : να συσχετίζουν αντικείμενα , να βρίσκουν τις μεταξύ τους ομοιότητες ή διαφορές. Σχηματισμός προ-μαθηματικών εννοιών, ανάπτυξη λεξιλογίου.

Υλικά : εικόνες αντικειμένων που είναι ανά δύο όμοια. Τα αντικείμενα έχουν λεπτές διαφορές μεταξύ τους.

Κανόνας : Τα νήπια πρέπει να βρίσκουν τ' αντικείμενα που είναι ανά δύο όμοια & να κάνουν ζευγάρια. Συγχρόνως, μας περιγράφουν ποια είναι η ομοιότητά τους, αναπτύσσοντας έτσι το λεξιλόγιο, τον περιγραφικό και εκφραστικό τους λόγο.

-«Βοήθησε τους κλόουν να βρουν παρέα»

Στόχος : να μάθουν να ταξινομούν αντικείμενα με βάση τα χαρακτηριστικά που τα διακρίνουν.

Υλικά : δεκαοκτώ κάρτες με κλόουν με διακριτά χαρακτηριστικά όπως : ψηλό καπέλο, στρογγυλό καπέλο, μπερέ, με τρομπέτα & χωρίς τρομπέτα, σε τρεις συνδυασμούς χρωμάτων η κάθε ομάδα).

Κανόνας : τα νήπια καλούνται να ομαδοποιήσουν & να ταξινομήσουν τις κάρτες σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά που τις διακρίνουν.

-«Βάζω τις εικόνες στη σειρά»

Στόχος : Τοποθέτηση εικόνων κατά λογική σειρά.

Υλικά : Έξι εικόνες που δείχνουν τα διαδοχικά στάδια μίας δραστηριότητας (π.χ. εικόνες ενός παιδιού που βρίσκεται στο κρεβάτι, σηκώνεται, πλένεται, ντύνεται, τρώει το πρωινό του, φεύγει για το σχολείο).

Κανόνας : τα παιδιά πρέπει να τοποθετήσουν τις εικόνες στη σωστή σειρά.

-«Βοήθησε με να ντυθώ»

Στόχος : να διατάξουν αντικείμενα & γεγονότα. Ν ' ασκηθεί η παρατηρητικότητά τους.

Υλικά : Δέκα εικόνες που δείχνουν τη διαδοχή του ντυσίματος (ένα παιδάκι πρώτα γυμνό, μετά φορά βρακάκι, ύστερα το φανελάκι, το παντελόνι, τη μπλούζα, τα παπούτσια, το σακάκι, το σκουφί, τα γάντια, το κασκόλ).

Κανόνας : τα παιδιά καλούνται να διατάξουν τις εικόνες με βάση τη σειρά διαδοχής του ντυσίματος. Σε παραλλαγή μπορούν να κάνουν το αντίθετο.

-«Μουσικές καρέκλες»:παίζουμε με τα παιδιά το γνωστό παιχνίδι και τα εξοικειώνουμε με έννοιες όπως τόσο-όσο, λιγότερο-περισσότερο.

-«Μπουγάδα» : σχεδιάζουμε διάφορα ρούχα (πουλόβερ, παντελόνια, φορέματα, μπλούζες κλπ) σε χαρτόνι, τα δίνουμε στα παιδιά να τα κόψουν και να τα απλώσουν στο σκοινί με μανταλάκια. Στη συνέχεια, προτρέπουμε ένα νήπιο να μαζέψει τα ρούχα με βάση ένα κριτήριο που του θέτουμε π.χ. μαζέψε τα ρούχα που έχουν κόκκινο χρώμα.

-Τα παραμύθια «τα τρία γουρουνάκια» και «η Χιονάτη» είναι χαρακτηριστικά για την κατανόηση της έννοιας της αντιστοίχισης ένα προς ένα : κάθε γουρουνάκι έχει ένα σπιτάκι, κάθε νάνος ένα κρεβάτι κλπ.

-Ταξινόμηση διαφόρων αντικειμένων ή καρτών με κριτήριο τα μορφολογικά ή φυσικά χαρακτηριστικά (χρώμα, σχήμα, μέγεθος κλπ), τα λειτουργικά χαρακτηριστικά τους (π.χ. χρήση) τις ιδιότητες, λογικές σχέσεις κλπ.

-Ταξινόμηση αντικειμένων/καρτών με διαδοχική σειρά : τα νήπια μαθαίνουν να βάζουν σε μία διαδοχική σειρά αντικείμενα (π.χ. ρωσικές κούκλες, πύργους, χάντρες), εικόνες μιας ιστορίας που άκουσαν, τις ημέρες της εβδομάδας, τις εποχές του χρόνου, τα βήματα ενός χορού, με βάση ορισμένα κριτήρια ιεράρχησης (μέγεθος, ύψος, βάρος, χρονολογική σειρά κλπ).

-εφαρμογή των βιωματικών ασκήσεων με τη συμπλήρωση κατάλληλων φύλλων εργασίας.

• Γνωριμία με τους αριθμούς

Ενδεικτικές δραστηριότητες :

-τα νήπια συμμετέχουν σε γνωστά τραγούδια, ιστορίες, παιχνίδια με αριθμούς (π.χ. το τραγούδι «δέκα μικρά παιδάκια», λαχνίσματα κλπ).

-«η κολοκυθιά»

Μοιράζουμε στα παιδιά τις καρτέλες με τους αριθμούς από το 1 έως και το 5 και κάθε παιδί καρφισώνει τον αριθμό του προκειμένου να διακρίνεται από τα υπόλοιπα. Το παιχνίδι απαιτεί συγκέντρωση προσοχής και ετοιμότητα, γιατί όποιος δεν απαντήσει, όταν ακουστεί ο αριθμός του, βγαίνει από τον κύκλο. Με κλήρο ένα παιδί κάνει τη «μάνα». Έτσι:

Μάνα : έχω μία κολοκυθιά που κάνει τρία κολοκύθια

Τα παιδί με το νούμερο τρία : γιατί να κάνει τρία κολοκύθια;

Μάνα : πόσα θέλεις να κάνει;

Το παιδί με το νούμερο 3 : να κάνει πέντε κολοκύθια.

Το παιδί με το νούμερο 5 : γιατί να κάνει πέντε κολοκύθια; κ.ο.κ.

-«Μπίγκο με αριθμούς»

Σχεδιάζουμε ένα πίνακα του bingo διαστάσεων περίπου 10*15 εκ. και τον χωρίζουμε σε τετράγωνα των 2,5 εκ. Αφήνουμε έναν κενό χώρο στον πίνακα και αριθμούμε τα άλλα τετράγωνα από το 0 μέχρι το 10 με τυχαία σειρά, χρησιμοποιώντας μερικούς αριθμούς περισσότερο από μία φορά. Δείχνουμε μία καρτέλα με κάποιον αριθμό, π.χ. το 2. Τα παιδιά θα βρουν όλα τα δυάρια επάνω στον πίνακα και θα τα καλύψουν με ένα κουμπί, ένα χαρτονένιο τετράγωνο κλπ.

-«Το κυνήγι των αριθμών»

Παροτρύνουμε τα παιδιά ν' αναγνωρίσουν τους αριθμούς που υπάρχουν στον περιβάλλοντα χώρο του Νηπιαγωγείου (ρολόι, σελίδες βιβλίων, ημερολόγιο, νούμερα στις σόλες των παπουτσιών κλπ.

-Παιχνίδια με ντόμινο.

-Παιχνίδια με ζάρια : όλα τα παιχνίδια με ζάρια συνδέουν την ποσότητα με τον αριθμό.

-«Στο ποτάμι με τους κροκόδειλους» : δημιουργούμε μία ζώνη σαν ποτάμι. Τα παιδιά χωρίζονται σε μικρές ομάδες. Μία ομάδα είναι οι κροκόδειλοι και κυκλοφορούν μέσα στο ποτάμι. Μέσα στο ποτάμι υπάρχουν επίσης ψάρια με βούλες, που το καθένα έχει έναν αριθμό. Με τον αριθμό-σύνθημα, τα παιδιά μπαίνουν στο ποτάμι και προσπαθούν να

μαζέψουν όσα ψάρια μπορούν με αυτόν τον αριθμό, αλλά χωρίς να τους πιάσουν οι κροκόδειλοι. Κερδίζει το παιδί με τα περισσότερα σωστά ψάρια.

- εφαρμογή των βιωματικών ασκήσεων με τη συμπλήρωση κατάλληλων φύλλων εργασίας.

3. Σύνδρομο Asperger

Το σύνδρομο Asperger ή διαταραχή Asperger είναι μία σχετικά καινούργια κατηγορία αναπτυξιακής διαταραχής, η οποία φαίνεται να επηρεάζει συχνότερα τα αγόρια παρά τα κορίτσια.

Στην κατηγορία του συνδρόμου Asperger περιλαμβάνονται παιδιά με κανονική νοημοσύνη και γλωσσική ανάπτυξη, τα οποία παρουσιάζουν σημαντικές μειονεξίες όσον αφορά στις κοινωνικές δεξιότητες και τις δεξιότητες επικοινωνίας. Το σύνδρομο Asperger είναι πολύ πιο συχνό από τον κλασικό αυτισμό.

- **Γενικά Χαρακτηριστικά :**

-Εμμονή στο αμετάβλητο : Τα παιδιά με σύνδρομο Asperger ανησυχούν περισσότερο από ό,τι πρέπει όταν δε ξέρουν τι να αναμένουν. Ασήμαντες αλλαγές τους προκαλούν φοβερή αναστάτωση.

-Κοινωνική μειονεξία : Είναι άτομα αρκετά αφελή και εγωκεντρικά. Αποφεύγουν τη σωματική επαφή, δεν αντιλαμβάνονται το χιούμορ, τη μεταφορική γλώσσα ή την ειρωνεία, μιλούν με μονότονη φωνή, δεν έχουν την απαιτούμενη κοινωνική διακριτικότητα, δεν μπορούν ν' αρχίσουν ή να διατηρήσουν διάλογο, έχουν ανεπτυγμένο λόγο αλλά φτωχή επικοινωνία.

-Περιορισμένο φάσμα ενδιαφερόντων : Μιλούν επανειλημμένα για το ίδιο θέμα, υποβάλλουν απανωτές ερωτήσεις για τα θέματα που τους ενδιαφέρουν, συχνά αρνούνται να μάθουν ο,τιδήποτε δεν εμπίπτει στα ενδιαφέροντά τους.

-Φτωχή συγκέντρωση : Συχνά έχουν διάσπαση της προσοχής λόγω εξωτερικών ερεθισμάτων και δε συγκεντρώνονται στις δραστηριότητες της τάξης λόγω επικέντρωσης της προσοχής σε άσχετα ερεθίσματα.

-Φτωχός κινητικός συντονισμός : Είναι άτομα αδέξια και μερικές φορές έχουν περίεργο τεντωμένο βάδισμα. Παρουσιάζουν μειονεξίες στη λεπτή κινητικότητα που προκαλεί δυσκολίες στην προσπάθειά τους να γράψουν ή να ζωγραφίσουν.

-Ακαδημαϊκές δυσκολίες : Εξαιρετικό λεξιλόγιο αλλά φτωχή κατανόηση. Συχνά απλώς επαναλαμβάνουν πράγματα που έχουν ακούσει, έχουν πολύ καλή μνήμη μηχανικής όμως φύσης. Πολύ φτωχές ικανότητες επίλυσης προβλημάτων. Τείνουν να ερμηνεύουν τα πάντα κυριολεκτικά.

-Ευάλωτη συναισθηματική κατάσταση : Χαμηλή αυτό-εικόνα, δεν ανέχονται να κάνουν λάθη, έχουν ξεσπάσματα θυμού, νιώθουν φοβερό άγχος για τις απλές απαιτήσεις της καθημερινής ζωής.

Επισημαίνουμε ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι ενδεικτικά και παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο και βαθμό στο κάθε παιδί.

- **Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις στο Νηπιαγωγείο**

Προτείνεται :

- ❖ Να προσπαθούμε να μην υπάρχουν μεγάλες αλλαγές στην καθημερινή ρουτίνα του παιδιού, και να είναι όλες οι δραστηριότητες οργανωμένες, σταθερές και προβλέψιμες. Είναι απαραίτητο να προειδοποιούμε εκ των προτέρων το παιδί για πιθανές αλλαγές στο πρόγραμμά του.
- ❖ Να φροντίζουμε οι κανόνες της τάξης να είναι απλοί, σαφείς, και κατανοητοί καθώς το παιδί μπορεί να τους ερμηνεύσει με απόλυτο τρόπο. Γι' αυτό το λόγο, μπορούμε να τους διαφοροποιούμε/επεξηγούμε σύμφωνα με τις ανάγκες του.
- ❖ Να διδάσκουμε στο παιδί τις βασικές αρχές μια συζήτησης (πώς ξεκινάμε μια συζήτηση, πώς ζητάμε το λόγο για να μιλήσουμε, πώς διακόπτουμε τον συνομιλητή μας και πώς αλλάζουμε το θέμα της συζήτησης).
- ❖ Να ακούμε στην τάξη μαγνητοφωνημένους διαλόγους (σε κασέτα) και να προσπαθούμε να μιμηθούμε τους διαλόγους μέσα στην τάξη.
- ❖ Να διδάσκουμε βασικούς κανόνες κοινωνικής επαφής : «κάνουμε ζευγάρι» το μαθητή μας με ένα άλλο παιδί της τάξης, ώστε να εφαρμόσουν μαζί στην πράξη

την ανταλλαγή πραγμάτων, τη συνεργασία και τη φιλία, ιδίως κατά τη διάρκεια των ελεύθερων δραστηριοτήτων.

- ❖ Να ενθαρρύνουμε τα ομαδικά παιχνίδια, επιβλέποντας διακριτικά το παιδί και να παρεμβαίνουμε όταν δυσκολεύεται να συμμετέχει στην ομάδα.
- ❖ Να προσπαθούμε να εκμεταλλευτούμε στη διδασκαλία το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που μπορεί να επιδείξει σε έναν τομέα (τρένα, ρολόγια, αυτοκινητάκια κλπ) και το ενσωματώνουμε στο σχολικό πρόγραμμα (π.χ. μαθηματικά).
- ❖ Να χρησιμοποιούμε όσο το δυνατόν συχνότερα οπτικά ερεθίσματα και βοηθήματα (εικόνες, διαγράμματα, εικονογραφημένα προγράμματα, κόμικς, λίστες κλπ) κατά τη διδασκαλία. Προσπαθούμε το περιεχόμενο της διδασκαλίας μας να είναι συγκεκριμένο και σαφές.
- ❖ Να αποφεύγουμε το χιούμορ, τον μεταφορικό λόγο ή τις ιδιωματικές εκφράσεις. Αφηρημένες λέξεις και έννοιες τις κάνουμε όσο γίνεται πιο απλές και τις «αναλύουμε» σε απλούστερες έννοιες.
- ❖ Να χρησιμοποιούμε ιστορίες με κοινωνικό περιεχόμενο, μίμηση και παιχνίδια ρόλων για να διδάξουμε στο παιδί την κοινωνική συνδιαλλαγή και επικοινωνία.
- ❖ Να επιμένουμε ιδιαίτερα στην κατανόηση και τη βλεμματική επαφή, καθώς το παιδί ενώ ακούει, δεν δείχνει να κατανοεί απόλυτα αυτά που του λέμε.
- ❖ Να το ενθαρρύνουμε να ζητά βοήθεια από εμάς ή τα άλλα παιδιά όταν αντιμετωπίζει κάποια δυσκολία και δημιουργούμε ένα τέτοιο κλίμα στην τάξη που η «διαφορετικότητα» να είναι αποδεκτή.
- ❖ Να απλοποιούμε τη γλώσσα την οποία χρησιμοποιούμε: μικρές, επαναλαμβανόμενες και με σταθερό ρυθμό φράσεις.
- ❖ Να διατηρούμε οπτική επαφή με το παιδί όταν τού μιλάμε και το προτρέπουμε να διατηρεί και αυτό οπτική επαφή με τη δραστηριότητα την οποία εκτελεί.
- ❖ Σε συνεργασία με την οικογένεια, να χρησιμοποιούμε ενισχυτές και οπτικοποιημένο υλικό το οποίο δομεί τη καθημερινή ρουτίνα και δραστηριότητες του μαθητή.
- ❖ Κατά τη διδασκαλία, να χρησιμοποιούμε όσο είναι δυνατόν-ιδίως στο μάθημα των εικαστικών ή στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων κατά τις ελεύθερες απασχολήσεις-εξατομικευμένη αρχικά καθοδήγηση και στη συνέχεια εισάγουμε σταδιακά το παιδί στην ομαδική εργασία.
- ❖ Να παρατηρούμε το μαθητή μας όταν εστιάζει την προσοχή του και αλληλεπιδρά κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων. Αν του αρέσει να δουλεύει μαζί με ένα συγκεκριμένο παιδί ή να αναπτύσσει συγκεκριμένες δραστηριότητες, να χρησιμοποιούμε αυτή τη πληροφορία για να τον βοηθήσουμε να σημειώσει επιτυχία και σε άλλες δραστηριότητες.

• **Ιδιαίτερα κατά την ώρα του κύκλου προτείνεται:**

- ❖ Να προτρέπουμε και να καθοδηγούμε το παιδί να κάθεται στη θέση του (ιδανικά δίπλα μας) να κοιτάει και να ακούει τους συμμαθητές του την ώρα που μιλούν.
- ❖ Να κάνουμε πιο «οπτική» τη δραστηριότητα, δίνοντας στο μαθητή που μιλάει να κρατάει και να δείχνει στους συμμαθητές του κάποιο παιχνίδι, εικόνα ή φωτογραφία που σχετίζεται με αυτά που λέει (π.χ. την ώρα που λέει ότι πήγε στις κούνιες, του δίνουμε να δείξει μία εικόνα από κούνιες).
- ❖ Κατά τη διάρκεια ανάγνωσης μίας ιστορίας, να προτρέπουμε και να καθοδηγούμε το παιδί να παραμένει καθισμένο και να ακούει την ιστορία. Χρησιμοποιήσουμε οπτικές νύξεις π.χ. κούκλες κουκλοθεάτρου σε διάφορα σημεία της ιστορίας ή αντικείμενα που αναφέρονται στην ιστορία : π.χ. εάν αναφέρεται κάποιο μήλο, εμφανίζουμε ένα πλαστικό μήλο. Αν ο μαθητής είναι ανήσυχος, του δίνουμε να κρατάει το αντικείμενο που έχει σχέση με την ιστορία (π.χ. το μήλο που προαναφέρθηκε).
- ❖ Κατά τη διάρκεια της μουσικής, να προσθέτουμε στο διδασκόμενο τραγούδι οπτικές νύξεις (φωτογραφίες, σκίτσα, νοήματα, κινήσεις σώματος, αντικείμενα) που σχετίζονται με τα λόγια του τραγουδιού (π.χ. στο τραγούδι «βγαίνει η βαρκούλα»,

- να μαθαίνουμε στο μαθητή να κινείται όπως κινείται μία βαρκούλα ή να του δίνουμε να κρατάει μία βαρκούλα ή του δείχνουμε τη φωτογραφία-το σκίτσο μίας βάρκας).
- ❖ Οριοθετούμε το μαθητή μας όταν είναι απαραίτητο.

4. Διάσπαση προσοχής-κινητική ανησυχία/ΔΕΠ/Υ-εναντιωματική/προκλητική συμπεριφορά.

Η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής με/χωρίς υπερκινητικότητα (ΔΕΠ/Υ) είναι από τις πλέον μελετημένες διαταραχές της παιδικής ηλικίας, επειδή έχει μεγάλη συχνότητα, συνέπειες στην καθημερινή ζωή και είναι μία μακροπρόθεσμη κατάσταση. Η αυξημένη κινητικότητα, η παρορμητικότητα και η έλλειψη συγκέντρωσης της προσοχής είναι τρία από τα στοιχεία που την χαρακτηρίζουν. Η νοημοσύνη των παιδιών με αυτή τη διαταραχή είναι συνήθως φυσιολογική.

A. Χαρακτηριστικά

Τα παιδιά με αυτή τη διαταραχή χαρακτηρίζονται από εύκολη διάσπαση της προσοχής, έντονη παρορμητικότητα και αυξημένη κινητική δραστηριότητα (υπερκινητικότητα). Η υπερκινητικότητα μπορεί ή όχι να συνοδεύει την ελλειμματική προσοχή, συνήθως όμως συνυπάρχουν και τα δύο. Σπάνια υπάρχει ελλειμματική προσοχή χωρίς υπερκινητικότητα.

Το υπερκινητικό παιδί βρίσκεται σε μία συνεχή διέγερση, συνήθως κινείται, τρέχει, σκαρφαλώνει ή χοροπηδάει. Είναι ανίκανο να σταθεί σε ένα μέρος και συνεχώς μεταπηδά από μία δραστηριότητα στην άλλη, ενώ σπάνια μπορεί ν' ασχοληθεί με το ίδιο πράγμα περισσότερο από μερικά λεπτά.

Αναλυτικότερα, κάποια χαρακτηριστικά συμπτώματα του παιδιού με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/υπερκινητικότητας είναι ορισμένα από τα ακόλουθα :

❖ Απροσεξία

- συχνά δεν αποπερατώνει τις οδηγίες που του έχουν δοθεί και γενικά δεν τελειώνει κάτι που έχει αρχίσει.
- συχνά χάνει αντικείμενα απαραίτητα για συγκεκριμένες δραστηριότητες (βιβλία, φυλλάδια, εργαλεία, παιχνίδια κλπ).
- αποτυγχάνει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στις λεπτομέρειες ή κάνει λάθη λόγω απροσεξίας στη δουλεία του.
- συχνά μοιάζει σαν να μην ακούει.
- συχνά δυσκολεύεται στην οργάνωση δραστηριοτήτων.
- συχνά αποφεύγει, αντιπαθεί ή είναι διστακτικό ν' ασχοληθεί με δραστηριότητες που απαιτούν παρατεταμένη συγκέντρωση.
- διασπάται εύκολα από εξωτερικά ερεθίσματα.
- συχνά ξεχνάει τις καθημερινές του δραστηριότητες.

❖ Παρορμητικότητα

- συχνά μιλά περισσότερο απ' ό,τι πρέπει.
- δε μπορεί να περιμένει τη σειρά του στο παιχνίδι, στο κυλικείο ή στις ομαδικές δραστηριότητες.
- συχνά διακόπτει τους άλλους (π.χ. παρεμβαίνει σε συνομιλίες ή διακόπτει το παιχνίδι των συμμαθητών του).
- συχνά φωνάζει τις απαντήσεις προτού ολοκληρωθούν οι ερωτήσεις.

❖ Υπερκινητικότητα

- δυσκολεύεται να κάτσει ήσυχα ή στριφογυρνάει συνεχώς.
- δυσκολεύεται να κάτσει στη θέση του, ακόμα και όταν οι δραστηριότητες το απαιτούν.
- τρέχει τριγύρω ή σκαρφαλώνει σε τραπέζια και καρέκλες.
- είναι πάντα έτοιμο να τρέξει ή δίνει την εντύπωση ότι έχει μέσα του ένα «μοτεράκι».
- δυσκολεύεται να παίξει ήσυχα.

Επιπλέον χαρακτηριστικά, ιδιαίτερα στην προσχολική ηλικία, μπορεί να είναι τ' ακόλουθα :

- πανικοβάλλεται εύκολα.
- έχει ξεσπάσματα.
- ασυνήθιστη δίψα ή ανάγκη για τουαλέτα.
- αυθόρμητη επιθετικότητα.
- κολλάει κάπου όταν του αρέσει.
- πιάνει συνέχεια αντικείμενα που δεν επιτρέπεται.

- έχει καταστροφικές τάσεις.
- αδιαφορεί στην τιμωρία.
- δυσκολία προσανατολισμού στο χώρο.
- δυσκολίες μάθησης.

Β. Εκπαιδευτική αντιμετώπιση

Τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠ/Υ προκαλούν στο παιδί έντονα προβλήματα στον εκπαιδευτικό τομέα, όπως μαθησιακές δυσκολίες, διαταραχές λόγου και ομιλίας και διαταραχές στη μνήμη.

Μερικές γενικές οδηγίες που βοηθούν το παιδί με ΔΕΠ/Υ είναι οι ακόλουθες :

- ❖ *Δημιουργία δομημένου μαθησιακού περιβάλλοντος*
 - η θέση του παιδιού να είναι κοντά στη νηπιαγωγό.
 - να συσχετίζεται το παιδί με θετικά μοντέλα συνομηλίκων, τα οποία θεωρεί σημαντικά και με τα οποία μπορεί να συνεργαστεί.
 - ν' αποφεύγονται τα εξωτερικά ερεθίσματα που μπορεί να του διασπάρουν την προσοχή. Να μην κάθεται κοντά σε πόρτες ή παράθυρα.
 - ν' αποφεύγονται οι πολλές μεταβάσεις από μία δραστηριότητα σε άλλη, οι αλλαγές στο πρόγραμμα και οι διακοπές, επειδή τα παιδιά με ΔΕΠ/Υ δε χειρίζονται καλά την αλλαγή.
 - ν' αναρτώνται οι κανόνες της τάξης σε περίοπτο μέρος (αφού έχουν συζητηθεί και συν-αποφασίστηκε με τα παιδιά).
 - παιδιά και εκπαιδευτικός μπορούν να συζητούν για το πρόγραμμα και τις δραστηριότητες της ημέρας και να το οπτικοποιούν. Έτσι και το παιδί με ΔΕΠ/Υ θα κατανοεί τη χρονική εναλλαγή δραστηριοτήτων και έτσι θα τις αποδέχεται και θα τις ακολουθεί πιο εύκολα.
- ❖ *Περιορισμός τυχόν επιθετικότητας και εναντιωματικής συμπεριφοράς*
 - Εάν ένα παιδί δυσκολεύεται να καθίσει ήσυχο και να παρακολουθήσει την αφήγηση μίας ιστορίας ή ενός παραμυθιού στην παρεούλα, προσπαθούμε να επικεντρώσουμε τη διδασκαλία μας στο να μάθει **αρχικά** να κοιτά βιβλία και να ακούει ιστορίες στη γωνιά της βιβλιοθήκης με την καθοδήγησή μας. Στη συνέχεια, προσπαθούμε να κάνουμε πιο «οπτικοποιημένη» την αφήγηση του παραμυθιού χρησιμοποιώντας π.χ. κούκλες ή άλλες οπτικές νύξεις.
 - Δίνουμε ξεκάθαρες και σαφείς οδηγίες: επιλέγουμε την οδηγία που επιθυμούμε να δώσουμε, για παράδειγμα «δε χτυπάμε» και την επαναλαμβάνουμε με νόημα κάνοντας τον κανόνα σαφή και ξεκάθαρο. Είμαστε απόλυτα συγκεκριμένοι στις οδηγίες μας και επιμένουμε σε αυτές : εάν ένα παιδί εκδηλώνει συνεχώς εκρήξεις θυμού, στις οποίες μπορεί να αντιληφθεί ότι θα υπήρχε η σπάνια περίπτωση να υποχωρήσουμε, τότε συνηθίζει να αντιδρά εντονότερα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.
 - Δείχνουμε στο παιδί τί να κάνει καθώς επεξηγούμε κανόνες και κατάλληλες συμπεριφορές: συνδυάζουμε το λόγο με την πράξη καθώς τα νήπια συχνά δυσκολεύονται να ανταποκριθούν σε προφορικές κατευθυντήριες γραμμές. Επίσης, μπορούμε ν' αναπτύξουμε μαζί του ένα κώδικα επικοινωνίας με σύμβολα και νύματα, όπως π.χ. το σύμβολο της ησυχίας ή μικρές καρτούλες με το σύμβολο STOP. Απλές ενέργειες, χειρισμοί και κανόνες εκ μέρους του εκπαιδευτικού μπορεί να έχουν θετικά αποτελέσματα.
 - Ο εκπαιδευτικός, όσο είναι δυνατόν, να παρέχει στο παιδί με ΔΕΠ/Υ ευκαιρίες να εκτονώνεται, διαφορετικά το νήπιο θα το κάνει από μόνο του αναστατώνοντας όλη την τάξη. Ενδεικτικά, ενθαρρύνουμε το παιδί να είναι ο βοηθός μας, να συγυρίσει τις καρέκλες ή τη βιβλιοθήκη.
 - Επιλέγουμε αρχικά τη διδασκαλία απλών κανόνων συμπεριφοράς και επιμένουμε σε αυτούς : ωφέλιμο είναι τα παιδιά να συνεισφέρουν στη δημιουργία των κανόνων αυτών την ώρα του κύκλου (π.χ. συμβόλαιο της τάξης). Επιμένουμε σε 3-4 κανόνες που σχετίζονται κυρίως στο να μη πληγώνουν τους άλλους, να είναι ευγενικά και να ακολουθούν υποδείξεις. Αφιερώνουμε χρόνο ώστε να κουβεντιάσουμε τι σημαίνει να είναι κανείς ευγενικός και να συνεργάζεται ομαλά με τους συμμαθητές του.
 - Όταν εμφανίζεται μία εναντιωματική-προκλητική συμπεριφορά μεταξύ των νηπίων, καλό είναι ευγενικά να τα απομακρύνουμε όπου και όταν χρειαστεί.

-Επαινούμε μία διαφορετική συμπεριφορά που πιθανώς εμφανίζει το παιδί, διαφορετική από τη μη αποδεκτή : ίσως το παιδί να έχει ήδη αποκτήσει διαφορετικούς τρόπους παιχνιδιού. Επαινούμε και αποδεχόμαστε τους κατάλληλους και αποθαρρύνουμε τους ακατάλληλους.

-Αγνοούμε συμπεριφορές που σκοπό έχουν να προκαλέσουν την προσοχή (όταν δεν προκαλείται κίνδυνος σωματικής ακεραιότητας) : μπορούμε να αποσυρθούμε με το νήπιο σε μία γωνιά, μακριά από τους συμμαθητές του και περιμένουμε να ατονήσει κάθε μη αποδεκτή συμπεριφορά χωρίς να της προσδώσουμε μεγαλύτερη σημασία. Ενθαρρύνουμε το παιδί να ζητήσει συγγνώμη και να αποκαταστήσει κάθε ζημιά που πιθανώς προκάλεσε.

-Φροντίζουμε το περιβάλλον της τάξης μας να είναι όσο το δυνατόν τακτοποιημένο δομημένο και ήρεμο, καλώντας τα παιδιά να συμμαζεύουν κατά τακτά χρονικά διαστήματα και να τακτοποιούν τα παιχνίδια και τις ζωγραφιές τους. Ένα οικείο/τακτοποιημένο περιβάλλον συντελεί στο να μην εμφανίζονται συχνά προκλητικές-εναντιωματικές συμπεριφορές.

--Έπαινοι : η απρεπής συμπεριφορά ίσως έχει γίνει ήδη ένα είδος συνήθειας στο παιδί και έτσι ο έπαινος και η ανταμοιβή θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα ισχυροί ώστε να ατονήσουν αυτή τη συνήθεια. Σιγουρευόμαστε πως η ανταμοιβή του παιδιού είναι εύκολη στην πράξη και πως μπορεί να επιτευχθεί άμεσα (π.χ. η υπόσχεση για μία εκδρομή μελλοντικά στο πάρκο δεν είναι ρεαλιστική και δεν προσφέρει άμεσα αποτελέσματα). Συνδυάζουμε κάθε ισχυρή αμοιβή (όπως π.χ. ένα αγαπημένο παιχνίδι) με τον λεκτικό μας έπαινο, ώστε σιγά-σιγά το νήπιο να κατανοήσει πως ο έπαινος είναι μία ανταμοιβή από μόνος του.

- ο ταμπλό με αστεράκια, αυτοκολλητάκια μπορούν επίσης να συμβάλλουν θετικά : σιγουρευόμαστε πως το παιδί γνωρίζει επακριβώς για ποιο λόγο έχει κερδίσει ένα αυτοκόλλητο. Καλό είναι να μην του το αφαιρούμε, εφόσον το έχουμε προσφέρει, ο,τιδήποτε και αν κάνει στη συνέχεια. Τα αυτοκόλλητα (ή παρόμοιες αμοιβές) είναι ένα ισχυρό σημάδι ότι το παιδί έχει ήδη συμπεριφερθεί σωστά σε μία συγκεκριμένη στιγμή και το βοηθάνε να κατανοήσει ότι το έχουμε επαινέσει επειδή παρουσίασε μία σωστή συμπεριφορά και όχι επειδή απλά αποφασίσαμε ότι είμαστε ικανοποιημένοι μαζί του.

Γ. Ζωηρό παιδί και παιδί με ΔΕΠ/Υ.

(άρθρο από το βιβλίο του Ε. Κάκουρου-επιμ.:«Το υπερκινητικό παιδί», Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2002).

Ένα λάθος το οποίο παρατηρείται συχνά όσον αφορά τα παιδιά με ΔΕΠ/Υ και κυρίως τα παιδιά μικρότερης ηλικίας, είναι η άποψη ότι πρόκειται απλά για υπερβολικά ζωηρά και κακομαθημένα παιδιά. Είναι αλήθεια ότι η αυξημένη κινητική δραστηριότητα θεωρείται κάτι φυσιολογικό και αναμενόμενο για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Σε αυτήν την ηλικία τα παιδιά μπορεί να εκδηλώσουν κάποιες συμπεριφορές οι οποίες να μοιάζουν με τα συμπτώματα της ΔΕΠ/Υ, όπως για παράδειγμα αυξημένη κινητική δραστηριότητα και μειωμένη διάρκεια προσοχής. Αυτός είναι και ο λόγος που η διάκριση μεταξύ φυσιολογικής ζωηρότητας και ΔΕΠ/Υ είναι αρκετά δύσκολη σε αυτήν την ηλικία. Παρ' όλα αυτά, ήδη από αυτήν την ηλικία υπάρχουν συνήθως κάποιες ενδείξεις οι οποίες διαφοροποιούν αισθητά τη συμπεριφορά των παιδιών με ΔΕΠ/Υ από τη συμπεριφορά των συνομηλίκων τους.

Η πιο χαρακτηριστική διαφορά ανάμεσα σε ένα παιδί με ΔΕΠ/Υ και σε ένα ζωηρό παιδί έχει σχέση με την ικανότητα και το βαθμό ελέγχου της κινητικής δραστηριότητας. Ένα ζωηρό παιδί μπορεί να ελέγξει την κινητική του δραστηριότητα και να τη μειώσει σε περιστάσεις που η αυξημένη κινητικότητα δεν ενδείκνυται. Αντίθετα, ένα παιδί με ΔΕΠ/Υ δυσκολεύεται πολύ να παραμείνει ήσυχο, ακόμα και σε περιστάσεις όπου γνωρίζει ότι αυτό επιβάλλεται ή ακόμη και όταν ξέρει ότι αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της τιμωρίας, εάν δεν παραμείνει ήσυχο. Ακόμη και αν το παιδί με ΔΕΠ/Υ καταφέρει να παραμείνει ήσυχο, τις λίγες φορές που τα καταφέρνει, η διάρκεια της μειωμένης κινητικότητας είναι πολύ μικρή. Επίσης, όταν το παιδί με ΔΕΠ/Υ παραμείνει ήσυχο μπορεί να το βλέπουμε να κουνά χέρια και πόδια ή να στριφογυρνάει στο κάθισμά του σε μία προσπάθεια να

ικανοποιήσει την ανάγκη του για κινητικότητα αλλά και ταυτόχρονα να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της περίπτωσης. Γενικότερα, η ανάγκη που έχει ένα παιδί με ΔΕΠ/Υ να διοχετεύσει την ενέργειά του μέσα από την κίνηση είναι μεγαλύτερη από αυτήν ενός φυσιολογικά ζωηρού παιδιού και έτσι δυσκολεύεται περισσότερο στον έλεγχό του.

Μία άλλη σημαντική διαφορά έχει σχέση με την ποιότητα της κίνησης ενός παιδιού με ΔΕΠ/Υ σε σύγκριση με τα άλλα παιδιά. Τα παιδιά με ΔΕΠ/Υ είναι συνήθως αδέξια και στην αδρή και στη λεπτή κινητικότητά τους. Συχνά πέφτουν, χτυπάνε, κάνουν ζημιές και δυσκολεύονται στο κούμπωμα των κουμπιών, στη ζωγραφική και σε άλλες δραστηριότητες όπου απαιτείται αδρή ή λεπτή κίνηση. Αντίθετα, τα παιδιά που είναι απλά υπερβολικά ζωηρά δεν αντιμετωπίζουν τέτοιες δυσκολίες και μπορεί μάλιστα να είναι πολύ επιδέξια.

Η έντονη κινητική δραστηριότητα που έχουν τα παιδιά με ΔΕΠ/Υ φαίνεται ακόμη πολλές φορές και κατά τη διάρκεια του ύπνου. Τα παιδιά αυτά μπορεί να κοιμούνται λίγο και ανήσυχα, να στριφογυρίζουν στο κρεβάτι τους και να κλοτσούν. Αντιθέτως, ανάλογη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια του ύπνου δεν εντοπίζεται στα ζωηρά παιδιά.

Ένα από τα πιο βασικά δευτερογενή προβλήματα των παιδιών με ΔΕΠ/Υ είναι αυτό του λόγου και της ομιλίας, το οποίο προβληματίζει ιδιαίτερα τους γονείς και αποτελεί το σύνηθες αίτιο παραπομπής του παιδιού στον ειδικό. Πολλά παιδιά με ΔΕΠ/Υ εμφανίζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξη του λόγου, ενώ όταν ο λόγος τελικά αναπτυχθεί μπορεί να έχουν προβλήματα στην άρθρωση και στη σύνταξη. Αντίθετα τα ζωηρά παιδιά δεν παρουσιάζουν παρόμοιο πρόβλημα.

Μία άλλη σημαντική διαφορά ανάμεσα στα παιδιά με ΔΕΠ/Υ και τα ζωηρά παιδιά σχετίζεται με την ικανότητα συγκέντρωσης. Η ικανότητα συγκέντρωσης στα παιδιά με ΔΕΠ/Υ είναι εξαιρετικά περιορισμένη, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι τα παιδιά αυτά δεν μπορούν να συγκεντρωθούν καθόλου. Εφόσον τα παιδιά με ΔΕΠ/Υ έχουν πολύ υψηλό κίνητρο και εφόσον η δραστηριότητα με την οποία ασχολούνται τους κεντρίζει το ενδιαφέρον, μπορούν να επιτύχουν συγκέντρωση σε ικανοποιητικό βαθμό και για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Αντιθέτως, τα ζωηρά παιδιά μπορούν να συγκεντρωθούν πολύ πιο εύκολα και χωρίς να χρειάζεται κάποιο υψηλό κίνητρο.

Τέλος, τα παιδιά με ΔΕΠ/Υ είναι συχνά ευερέθιστα και ευέξαπτα. Επειδή αποτυγχάνουν να ανταποκριθούν σε πολλές από τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος και δέχονται αυξημένες παρατηρήσεις μπορούν να συμπεριφέρονται προκλητικά και αντιδραστικά. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο προβλήματα συμπεριφοράς εμφανίζονται συχνότερα στα παιδιά με ΔΕΠ/Υ απ' ό,τι στα συνομήλικά τους που είναι απλά ζωηρά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Σωτηρία Μητρουλάκη (2009) : Υποστηρικτικό υλικό πρώιμης παρέμβασης για τον προφορικό λόγο, τη φωνολογική ενημερότητα, τη λογικομαθηματική σκέψη και τη λεπτή κινητικότητα για μαθητές προσχολικής ηλικίας, ΚΕΔΔΥ Ν. Έβρου
2. Ζωή Καραμπατζάκη (2004):Υποστήριξη παιδιών με ΔΕΠΥ (υλικό σεμιναρίου : «Βελτίωση των συνθηκών ένταξης ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες στο εκπαιδευτικό σύστημα», ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ-Γ' ΚΠΣ).
3. Ζωή Καραμπατζάκη (2004):Πρώιμη ανίχνευση μαθησιακών δυσκολιών (περίληψη). (υλικό σεμιναρίου:«Βελτίωση των συνθηκών ένταξης ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες στο εκπαιδευτικό σύστημα», ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ-Γ' ΚΠΣ).
4. Ζωή Καραμπατζάκη (2004): Πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά με ψυχοκινητικές διαταραχές (υλικό σεμιναρίου:«Βελτίωση των συνθηκών ένταξης ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες στο εκπαιδευτικό σύστημα», ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ-Γ' ΚΠΣ).
5. Ζωή Καραμπατζάκη (2004): Πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες 1, 2, 3 (υλικό σεμιναρίου : «Βελτίωση των συνθηκών ένταξης ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες στο εκπαιδευτικό σύστημα», ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ-Γ' ΚΠΣ).
6. Μαίρη Κωσταράκη : Εκπαιδευτικές σημειώσεις, ΚΕΔΔΥ Καβάλας.
7. Λιβανίου Ε. (2004) : Μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς στην κανονική τάξη, Κέδρος, Αθήνα.
8. Σουζάνα Παντελιάδου (2000): Μαθησιακές δυσκολίες στην εκπαιδευτική πράξη. Τι και γιατί. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα,
9. Ευφημία Τάφα (2001): Ανάγνωση και γραφή στην προσχολική ηλικία, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
10. Πάτυ Γκούλντ & Τζόυς Σάλλιβαν (2002): Μια τάξη νηπιαγωγείου για όλα τα παιδιά, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, μετάφραση-Αθηνά Βεργιτισπούλου.
11. Ε. Κάκουρου-επιμ (2002) :Το υπερκινητικό παιδί, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
12. Εκπαιδευτικό Υλικό Υπουργείου Παιδείας Κύπρου (<http://www.moec.gov.cy>).
13. Αγγαΐα Σταμπολτζή (άρθρο) : Σύνδρομο Asperger-αιτιολογία, τρόποι παρέμβασης, προοπτικές. (<http://www.specialeducation.gr/frontend/articles.php?page=3&cid=72>)
14. Dr Hannah Mortimer (2002) : Emotional and behavioural difficulties (Early Years), Scholastic (αγγλική έκδοση).
15. Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) για μαθητές με αυτισμό (2003). Υπουργείο Παιδείας.